

Drs. C.J.M. Spierings
Drs. L. Tjoonk

No. 2.88

HET GEMEENTELIJK PERSONEELSBESTAND
IN DE GROENE SECTOR

December 1976

L. 26
2.88 d

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

326848

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING	18
1.1 Doel van het onderzoek	18
1.2 Opzet en organisatie	19
2. BEPLANTINGEN, BOSSEN EN NATUURTERREINEN	21
2.1 Oppervlakte en regionale verspreiding van beplantingen; ontwikkelingen	21
2.2 Gemeentelijke bossen en natuurterreinen	25
3. WERKZAAMHEDEN	31
3.1 Werkzaamheden in beplantingen en daarbij optredende veranderingen	31
3.2 Het werk in bossen en natuurterreinen en veranderingen daarin	32
4. BEDRIJFSLEIDING	36
4.1 Aantal, leeftijd en opleiding	36
4.2 Arbeidstijd in de groene sector	38
4.3 Ontwikkelingen	39
5. WERKLEIDING	41
5.1 Aantal, leeftijd en opleiding	41
5.2 Arbeidstijd in de groene sector	43
5.3 Ontwikkelingen	44
6. UITVOEREND PERSONEEL	46
6.1 Aantal, leeftijd en opleiding	46
6.2 Ontwikkelingen	48
6.3 Niet-regelmatig werkzaam personeel	51
6.4 Personen werkzaam in het kader van een E-regeling, A.W.-verband of W.S.W.-verband	52
7. OVERIG PERSONEEL	54
7.1 Aantal, leeftijd en opleiding	54
7.2 Functie en arbeidstijd in de groene sector	55
7.3 Ontwikkelingen	57

INHOUD (vervolg)

	Blz.
8. WERKTUIGEN EN MACHINES	59
8.1 Vervoer en tractie	59
8.2 Grondbewerkingsmachines	60
8.3 Werktuigen t.b.v. aanleg en onderhoud van grasvelden en beplantingen	60
8.4 Spuit-, sproei- en strooiapparatuur	63
 SLOTOPMERKINGEN	 64
 BIJLAGEN	 66
1. Begrippen	66
2. Uitvoering van werkzaamheden in beplantingen	68
3. Uitvoering van werkzaamheden in bossen	69
4. Uitvoering van werkzaamheden in natuurter- reinen	70

Woord vooraf

De Commissie Onderzoek Rationalisatie Bosbouw van het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw "De Dorschkamp" te Wageningen heeft zich tot het Landbouw-Economisch Instituut gewend met het verzoek een onderzoek in te stellen. Dit onderzoek zou betrekking dienen te hebben op de kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van het personeelsbestand in de z.g. groene sector, waarbij zowel op de vraag als op het aanbod diende te worden ingegaan. Tot de groene sector worden niet alleen de bossen gerekend, maar uiteraard ook beplantingen (parken, plantsoenen e.d.) en natuurterreinen.

Over de huidige en de te verwachten werkgelegenheid in deze sector zijn geen of slechts in beperkte mate gegevens beschikbaar. Dit wordt als een gemis ervaren o.a. in verband met de arbeidsvoorziening en de planning van het onderwijs. Om in deze behoefte aan gegevens te voorzien, zijn diverse deelonderzoeken uitgevoerd, waarvan afzonderlijke verslagen zijn samengesteld. Dit rapport geeft een inventarisatie van het personeelsbestand bij gemeenten voor zover werkzaam in of ten behoeve van de groene sector. Daarnaast verschijnen afzonderlijke verslagen over het personeelsbestand in dienst bij eigenaren en beheerders van bossen en natuurterreinen, het personeelsbestand van partikuliere hoveniers- en groenvoorzieningsbedrijven en het personeelsbestand van inlands rondhouthandelaren. Verder zal een samenvattend rapport verschijnen met de belangrijkste gegevens uit de verschillende verslagen. Aandacht zal ook worden besteed aan het in de komende jaren te verwachten aanbod van arbeidskrachten, dat o.m. afkomstig is van voor de groene sector relevante scholen en opleidingen. Tevens zal een verslag worden gemaakt over het beroepsbeeld en de beroepsmobiliteit van de werknemers. In aansluiting op deze rapporten wordt een prognose opgesteld van het toekomstig personeelsbestand in de groene sector.

Ter begeleiding van het onderzoek is een commissie ingesteld, waarvan de leden uit hoofde van hun functie nauw betrokken zijn bij de groene sector. Wij zijn deze commissie dank verschuldigd voor de ontvangen adviezen betreffende het ontwerp van het onderzoek en de uitwerking van de gegevens. De begeleidingscommissie is als volgt samengesteld:

Prof. Ir. M.M.G.R. Bol (voorzitter)	Landbouwhogeschool
R.F. de Fremery	Nederlandse Vereniging van Boseigenaren
C. Groen (gepensioneerd)/G. Hof	Ned. Christ. Bond van Overheidspersoneel
Ir. J.L. Guldemond	Dienst van De Hout, plantsoenen en begraafplaatsen in Haarlem.

Ing. D. van Hatten
Ir. E.P.L. van Hessels

Ir. E.M. Lammerts van Bueren
Th. van der Pouw (overleden)/
W.J. van Cuijk
P.J. van Put
Drs. H.D. Schouten
Drs. H. Smit
Ir. R. Spriensma
Ir. W. Westhoff
M. de Winter

H.J. van der Woerd

Heidemij Nederland
Vereniging tot Behoud van
Natuurmonumenten in Nederland
Staatsbosbeheer
Federatie Bouw- en Houtbonden

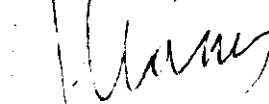
Nederlandse Houtcentrale
Bosschap
N.V. Heidemaatschappij Beheer
Rijksdienst IJsselmeerpolders
Unie van Waterschappen
Aannemersbedrijf Mostert en
De Winter
Voedingsbonden FNV

Het secretariaat berust bij de afdeling Structuuronderzoek van het Landbouw-Economisch Instituut.

Voor de zeer gewaardeerde medewerking van de in het onderzoek betrokken gemeenten is eveneens een woord van dank zeker op zijn plaats. De met de betreffende functionarissen gevoerde gesprekken en de verkregen informatie vormen de basis van het onderzoek.

Het onderzoek is opgezet door Drs. C.J.M. Spierings, met medewerking van Drs. G.G. van Leeuwen. De analyse en de verslaggeving zijn verzorgd door Drs. C.J.M. Spierings en Drs. L. Tjoonk van de afdeling Structuuronderzoek.

De Directeur,

(A. Maris)

Den Haag, december 1976

Samenvatting

1. Doel en opzet van het onderzoek

Gezien de maatschappelijke ontwikkeling neemt het belang van de groenvoorziening en de verzorging daarvan momenteel sterk toe. Te denken valt bijvoorbeeld aan de recreatie, de instandhouding van flora en fauna, variatie in het landschap, houtproductie e.d. De instandhouding en verzorging van de groene sector vraagt echter relatief veel arbeid. Veelal staan hier geen financiële inkomsten tegenover, zoals bij parken, plantsoenen, natuurterreinen e.d.

Deze situatie heeft geleid tot snelle veranderingen op het terrein van de arbeidsrationalisatie en de mechanisatie. Mede als gevolg hiervan is het zicht op het personeelsbestand grotendeels verloren gegaan. Verder is gebleken dat de bestaande gegevens niet meer zo aktueel of zelfs onvolledig zijn. Voor de Commissie Onderzoek Rationalisatie Bosbouw van het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw "De Dorschkamp" te Wageningen was dit de aanleiding het Landbouw-Economisch Instituut te verzoeken een onderzoek in de stellen naar de "kwantitatieve en kwalitatieve ontwikkeling van het werknemersbestand in de bosbouw in brede zin, in alle geledingen zowel van de zijde van de vraag als van het aanbod". Deze informatie is van belang voor de arbeidsvoorziening. Met het oog op de planning van het onderwijs en de verschillende opleidingen is er tevens behoefte aan gegevens omtrent de toekomstige vraag naar personeel.

In overleg met de voor het onderzoek ingestelde begeleidingscommissie is besloten de term "groene sector" te gebruiken. Tot de groene sector worden gerekend:

1. Bossen: houtopstanden en rijbeplantingen welke zowel binnen als buiten de bebouwde kom - in de zin van de Boswet - liggen.
2. Natuurterreinen: niet-beboste natuurlijke of half-natuurlijke terreinen van belang voor natuur- en landschapsschoon of van natuurwetenschappelijke betekenis.
3. Beplantingen: in hoofdzaak parken en plantsoenen evenals ruimten ten behoeve van de openluchtrecreatie voor zover voorzien van groenelementen, zoals sportvelden, zwembaden, recreatieruimten e.d.

Het onderzoek is vooral gericht op het verschaffen van informatie over het personeelsbestand in beplantingen, bossen en natuurterreinen. Daarbij komt zowel de beherende als uitvoerende arbeid ter sprake.

De resultaten van het onderzoek zijn neergelegd in enkele deelrapporten. Dit rapport behandelt het gemeentelijk personeelsbestand in de groene sector.

Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het personeelsbestand zijn gegevens verzameld over de situatie in 1970 en 1975, en is door de geënquêteerden een schatting gemaakt voor 1980. Het betreft de volgende gegevens:

- het aantal personen werkzaam ten behoeve van beplantingen, bossen en natuurterreinen;
- de functie en het niveau waarop men werkzaam is;
- de leeftijd;
- de opleiding;
- de werkzaamheden in beplantingen, bossen en natuurterreinen;
- de oppervlakte beplantingen, bossen en natuurterreinen;
- de samenstelling van het machinepark.

Uitgangspunt voor de inventarisatie is geweest de ruim 840 gemeenten. Ten einde de gewenste gegevens te verkrijgen, bleek het noodzakelijk te zijn zich te wenden tot de gemeentelijke plantsoenendiensten, de gemeentelijke stichtingen voor sport en recreatie e.d. Volledig en door middel van een mondelinge enquête zijn in het onderzoek opgenomen de gemeenten met 20.000 of meer inwoners alsmede die welke kleiner zijn maar dan met 250 ha of meer bos. De overige gemeenten zijn langs schriftelijke weg en door middel van een steekproef benaderd. Bij de analyse vond omrekening naar taal-Nederland plaats.

De gegevens zijn in de loop van 1975 verzameld. Deze gegevens zijn veelal verstrekt door een directeur, hoofd of chef.

2. Beplantingen, bossen en natuurterreinen

De totale oppervlakte beplantingen bij de gemeenten bedroeg in 1975 ruim 50.000 ha. De gemeenten boven 20.000 inwoners namen daarvan twee derdedeel voor hun rekening. Bijna de helft van alle gemeenten - voornamelijk die beneden 10.000 inwoners - had minder dan 25 ha beplantingen in beheer. Meer dan 100 ha hadden bijna uitsluitend gemeenten met meer dan 20.000 inwoners. Het westen telde in 1975 ruim 20.000 ha en het zuiden bijna 14.000 ha beplantingen.

Van de oppervlakte beplantingen bestond 62% uit grasvelden en 38% uit houtopstanden. Bij gemeenten boven 20.000 inwoners was deze verhouding 56 : 44, bij gemeenten beneden 10.000 inwoners 74 : 26. In het westen was dat 59 : 41 en in het noorden 70 : 30.

In de periode 1970-1975 is de oppervlakte beplantingen gestegen van ruim 38.000 naar ruim 50.000 ha. Deze stijging was met ruim 7.000 ha het grootst in gemeenten boven 20.000 inwoners. In gemeenten beneden 10.000 inwoners was de toename ruim 2.500 ha. In het westen en zuiden was de stijging resp. ruim 4.900 en 3.800 ha.

Tot 1980 zal volgens de geënquêteerden de oppervlakte gemeentelijke beplantingen nog met ruim 10.000 ha toenemen, waarvan rond 6.500 ha in gemeenten boven 20.000 inwoners en ruim 1.300 in die

beneden 10.000 inwoners. In het westen zal de toename waarschijnlijk ongeveer 5.000 ha en in het zuiden rond 2.700 ha bedragen.

De oppervlakte beplantingen in 1970 en 1975 naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	1970	1975
20.000 en meer	25.089 ha	32.170 ha
10.000 - 20.000	5.515 ha	8.193 ha
tot 10.000	7.649 ha	10.334 ha
Totaal	38.253 ha	50.697 ha

Volgens de registratie van het Bosschap hebben de gemeenten ruim 43.000 ha bossen in eigendom. Bijna de helft daarvan is van gemeenten boven 20.000 inwoners. In 1975 had 73% van alle gemeenten geen bossen. Van de gemeenten met bos had slechts 6% een bosareaal van meer dan 250 ha. De grootste oppervlakte gemeentelijke bossen komt voor in het zuiden, terwijl het westen en noorden relatief bosarm zijn.

Tussen 1970 en 1975 is de oppervlakte gemeentelijke bossen nauwelijks veranderd. Er was enige daling bij kleine gemeenten waar een deel van de beboste oppervlakte werd overgedragen aan Staatsbosbeheer of natuurbeschermingsorganisaties.

De meeste gemeenten verwachten dat tot 1980 het bosareaal gelijk zal blijven; een aantal grote gemeenten verwacht enige uitbreiding, enkele kleinere gemeenten een beperkte afnemning. Per saldo wordt een toeneming van circa 1.600 ha tot 1980 waarschijnlijk geacht.

De oppervlakte gemeentelijke bossen en natuurterreinen in 1975 naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Bossen	Natuurterreinen
20.000 en meer	20.736 ha	8.741 ha
10.000 - 20.000	9.335 ha	2.351 ha
tot 10.000	13.359 ha	1.672 ha
Totaal	43.430 ha	12.764 ha

Slechts 14% van de gemeenten heeft natuurterreinen in eigendom. Meestal zijn deze natuurterreinen kleiner dan 100 ha, vooral in de kleine gemeenten. In totaal beheerden de gemeenten in 1975 ruim 12.500 ha natuurterreinen. De meeste gemeentelijke natuurter-

reinen komen voor in het oosten en zuiden van het land.

In de periode 1970-1975 is de oppervlakte gemeentelijke natuurterreinen nauwelijks veranderd. Te verwachten is dat ook in de komende vijf jaar deze situatie ongewijzigd zal blijven.

3. Werkzaamheden in beplantingen, bossen en natuurterreinen

De werkzaamheden in beplantingen kunnen met eigen personeel worden uitgevoerd maar ook aan derden, bijv. hoveniers- of groenvoorzieningsbedrijven, worden uitbesteed. Gebleken is dat de voor komende werkzaamheden niet elk jaar worden uitgevoerd.

De aanleg maar meer nog het onderhoud van grasvelden wordt in vrij veel, vooral kleinere, gemeenten volledig of nagenoeg volledig met eigen personeel uitgevoerd. Volledige uitbesteding aan derden bij de aanleg vindt plaats in ruim 20% van de gemeenten boven 20.000 inwoners. In de periode 1970-1975 is het aantal gemeenten dat een deel van het werk is gaan uitbesteden, toegenomen vooral wat het onderhoud van grasvelden betreft. Voor de periode tot 1980 wordt een toeneming van deze werkzaamheden aan derden verwacht.

Ten aanzien van de aanleg en het onderhoud van houtopstanden is er een analoge ontwikkeling als met betrekking tot de grasvelden.

Aanleg en onderhoud van z.g. overige oppervlakten (perken, paden, vijvers e.d.) geschieden in ruim de helft van de gemeenten volledig of nagenoeg volledig met eigen personeel. Dit met uitzondering van de aanleg ervan in gemeenten boven 20.000 inwoners waar het accent ligt op uitbesteding aan derden. Sedert 1970 is er een lichte verschuiving naar meer inschakeling van derden. Dat geldt ook voor gemeenten met minder dan 20.000 inwoners. Voor de periode 1975-1980 worden echter nauwelijks veranderingen verwacht.

Toezicht en bewaking gebeuren overwegend geheel met eigen personeel. In deze situatie is na 1970 weinig veranderd en dat zal naar verwachting ook tot 1980 niet het geval zijn.

In gemeenten boven 20.000 inwoners worden bij vrij veel werkzaamheden derden ingeschakeld. Ook na 1975 zal deze ontwikkeling zich waarschijnlijk voortzetten. Tot op zekere hoogte geldt dat eveneens voor gemeenten met minder dan 20.000 inwoners, hoewel daar de uitvoering van het werk nog veelal door eigen personeel wordt verricht, vooral in gemeenten beneden 10.000 inwoners.

Wat de bossen betreft, zijn vooral terreinvoorbereiding en velling in de afgelopen jaren niet voorgekomen. Andere werkzaamheden worden meestal wel uitgevoerd.

Terreinvoorbereiding, dunning en velling vinden veelal plaats door derden, zoals loonwerkers of houthandelaren. Dat was in 1975 in meer gemeenten het geval dan bijv. in 1970. Te verwachten is dat deze ontwikkeling naar meer uitbesteding van het werk zich voorlopig nog wel zal voortzetten.

Aanleg en onderhoud maar meer nog toezicht en bewaking gebeuren overwegend door eigen personeel. Dat was in 1970 zo en zal na 1975 waarschijnlijk zo blijven, hoewel er in sommige opzichten een lichte tendentie naar uitbesteding aan derden valt waar te nemen.

Het onderhoud van wegen en waterlopen gebeurt in gemeenten tussen 10.000 en 20.000 inwoners meestal volledig door eigen personeel. In de grotere en kleinere gemeenten daarentegen wordt dit werk nogal eens geheel of voor een deel uitbesteed. Tot 1980 zijn daarin weinig veranderingen te verwachten.

Dooreengenomen blijft in gemeenten van 10.000-20.000 inwoners het aandeel van de werkzaamheden in bossen met eigen personeel vrijwel gelijk, terwijl dat voor de periode 1975-1980 eveneens te verwachten is. In de grotere maar nog iets meer bij de kleinere gemeenten is een tendentie aanwezig naar meer uitbesteding aan derden. Deze tendentie zal zich volgens de geëqueterden in de komende jaren voortzetten.

Het werk in natuurterreinen wordt tamelijk vaak door eigen personeel uitgevoerd. Dat geldt voor gemeenten van 10.000-20.000 inwoners naar verhouding nog het meest.

4. Bedrijfsleiding

Tot de bedrijfsleiding zijn personen gerekend die de algemene leiding hebben van een plantsoendienst, van een stichting sport en recreatie, of van een afdeling publieke of openbare werken waaronder beplantingen, bossen en/of natuurterreinen vallen. Ook personen die de leiding hebben van een onderafdeling zijn tot de bedrijfsleiding gerekend. Als leidinggevend zijn al degenen in het onderzoek opgenomen, die 10% of meer van hun arbeidstijd werkzaam zijn in de groene sector, dus gemiddeld minstens een halve dag per week. Daarvan uitgaande waren er in 1975 in Nederland 670 bedrijfsleiders in ruim 400 gemeenten. Ruim de helft waarvan was werkzaam in gemeenten boven 20.000 inwoners, bijna een vierde in die van 10.000-20.000 inwoners en ook een vierde in kleinere gemeenten.

In de meeste van deze gemeenten is er één bedrijfsleider. In gemeenten met minder dan 100 ha beplantingen is geen of hooguit één bedrijfsleider, in die met meer dan 100 ha vaak twee of meer, afhankelijk van de totale oppervlakte groen en de aard ervan, de te verrichten werkzaamheden en de mate van uitbesteding van het werk aan derden.

Van de bedrijfsleiders is 51% jonger dan 45 jaar, 40% tussen 45 en 60 jaar, terwijl 8% 60 jaar of ouder is. In de kleine gemeenten zijn de bedrijfsleiders over het algemeen jonger dan in de grote gemeenten.

Leeftijd van de bedrijfsleiders

Gemeenten met inwoners	Tot 45 jaar	4560 jaar	60 jaar of ouder	Onbekend	Totaal
20.000 en meer	46%	46%	8%	-	381
10.000 - 20.000	47%	37%	12%	4%	152
tot 10.000	70%	25%	1%	4%	137
Totaal	51%	40%	8%	1%	670

De aard van de opleiding loopt nogal uiteen: 40% heeft een hogere opleiding gevolgd, waarvan sommigen op een academisch niveau, en 48% een middelbare opleiding. Vooral in gemeenten beneden 20.000 inwoners hebben relatief veel bedrijfsleiders een middelbare opleiding gehad, terwijl in gemeenten met meer dan 20.000 inwoners ruim de helft van de bedrijfsleiders een hogere opleiding heeft gevolgd.

Opleiding van de bedrijfsleiders

Gemeenten met inwoners	Acade- misch	Hoger	Middel- baar	Lager	Onbe- kend	Totaal
20.000 en meer	3%	51%	38%	8%	-	381
10.000 - 20.000	-	25%	57%	14%	4%	152
tot 10.000	-	20%	64%	12%	4%	137
Totaal	1%	39%	48%	10%	2%	670

Niet alle bedrijfsleiders hebben een volledige dagtaak in de groene sector. Twee derde is er volledig of nagenoeg volledig bij betrokken en ruim een vierde voor minder dan de helft van de arbeidstijd. Tussen de gemeenten zijn er aanzienlijke verschillen: in de grote gemeenten heeft drie vierde van de bedrijfsleiders een volledige dagtaak in deze sector, bij die van 10.000-20.000 bijna de helft. In gemeenten beneden 10.000 inwoners is dat slechts 11%. Daar is het merendeel er voor minder dan de helft van de arbeidstijd bij betrokken. De aan de groene sector bestede totale arbeidstijd bedraagt ongeveer 500 manjaren, waarvan twee derde in gemeenten boven 20.000 inwoners en 10% in die beneden 10.000 inwoners.

In de periode 1970-1975 is het aantal bedrijfsleiders toegenomen van 566 tot 670. Zowel in grote als kleine gemeenten steeg het aantal. De toeneming had vooral in het westen plaats.

Uit de enquête bleek dat er in de meeste gemeenten voldoende bedrijfsleiders aanwezig worden geacht. In 11% vond men de huidige arbeidsbezetting niet toereikend, maar zou een uitbreiding met in

totaal 94 bedrijfsleiders gewenst zijn. Dat betreft voornamelijk gemeenten boven 20.000 inwoners. En naar gebied gezien vooral het westen en noorden. De helft van deze wenselijk geachte uitbreiding van het aantal bedrijfsleiders zou bij voorkeur een hogere opleiding moeten hebben.

5. Werkleiding

Tot de werkleiding behoren die personen die belast zijn met de leiding en het toezicht bij de uitvoering van de werkzaamheden. Meestal betreft dat opzichters.

Op het ogenblik zijn er in rond 400 gemeenten 930 werkleiders werkzaam ten behoeve van de groene sector, waarvan ruim twee derde in gemeenten boven 20.000 inwoners. In de kleine gemeenten is hoogstens één werkleider. Van de gemeenten met meer dan 100 ha beplantingen heeft de helft drie of meer werkleiders.

Van het totale aantal werkleiders is 42% jonger dan 45 jaar, 43% tussen 45 en 60 jaar en 14% 60 jaar of ouder. Werkleiders boven 45 jaar komen vooral voor in gemeenten met meer dan 100 ha beplantingen.

Leeftijd van de werkleiders

Gemeenten met inwoners	Tot 25 jaar	25-45 jaar	45-60 jaar	60 jaar of ouder	Onbekend	Totaal
20.000 en meer	2%	38%	46%	14%	-	629
10.000 - 20.000	2%	47%	36%	11%	4%	133
tot 10.000	1%	42%	38%	12%	7%	168
Totaal	2%	40%	43%	14%	1%	930

Van de werkleiders had 57% een lagere beroepsopleiding, terwijl ruim een derde een middelbare opleiding heeft gevolgd. In gemeenten boven 20.000 inwoners valt het accent op de lagere, in die beneden 20.000 inwoners meer op de middelbare opleiding.

Opleiding van de werkleiders

Gemeenten met inwoners	Hoger	Middel- baar	Lager	Onbekend	Totaal
20.000 en meer	6%	37%	76%	1%	629
10.000 - 20.000	2%	50%	47%	1%	133
tot 10.000	-	46%	37%	17%	168
Totaal	4%	36%	57%	3%	930

Het merendeel van de werkleiders heeft een volledige of nage-
noeg volledige dagtaak in de groene sector. In gemeenten boven
20.000 inwoners geldt dat voor vrijwel alle werkleiders, in die
beneden 10.000 inwoners voor slechts een derdedeel. De aan de groe-
ne sector bestede totale arbeidstijd bedraagt ongeveer 830 manja-
ren.

In de periode 1970-1975 is het aantal werkleiders toegenomen
van 792 tot 930. Deze stijging was het grootst in gemeenten met
meer dan 20.000 inwoners. Naar gebied bezien heeft de toeneming
voornamelijk betrekking gehad op het westen en in iets mindere ma-
te op het zuiden.

Volgens de geënquêteerden is het aantal werkleiders momenteel
voldoende. Elf procent wenst echter een uitbreiding met in totaal
112 werkleiders, waarvan de helft in gemeenten met meer dan 20.000
inwoners. Ruim drie vierde van de gewenste uitbreiding zou een
middelbare opleiding moeten hebben.

6. Uitvoerend en overig personeel

In 1975 waren bij de gemeenten in totaal 12.105 personen in
vaste dienst, die uitvoerend werk in de groene sector verrichtten.
Het merendeel (93%) werkte uitsluitend in beplantingen. Van deze
ruim 12.000 personen werkte 63% in gemeenten boven 20.000 inwoners
en 19% in die beneden 10.000 inwoners. Bijna de helft van het
totaal was werkzaam in het westen. Naarmate de gemeenten een gro-
tere oppervlakte beplantingen hebben, is er meer uitvoerend vast
personeel.

De helft van dit personeel is jonger dan 45 jaar: in gemeenten
boven 20.000 inwoners 55% en in die beneden 10.000 inwoners 37%.
Elf procent is 60 jaar of ouder.

Leeftijd van het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel

Gemeenten met ... inwoners	Aantal personen	tot 25 jaar	25-45 jaar	45-60 jaar	60 jaar of ouder	Onbekend
20.000 en meer	7.615	10%	45%	35%	10%	-
10.000 - 20.000	2.194	6%	45%	39%	10%	-
tot 10.000	2.296	2%	35%	43%	12%	8%
Totaal	12.105	8%	43%	37%	11%	1%

Van het uitvoerend personeel heeft 48% alleen lager onderwijs
gehad: in gemeenten beneden 20.000 inwoners was dat zelfs 58%. In
gemeenten boven 20.000 inwoners had bijna 40% één of meer cursussen
gevolgd. Dat kan verband houden met de gemiddelde wat jongere leef-
tijd van het personeel in deze grote gemeenten. Voortgezet dagon-
derwijs is door 17% van het vaste personeel gevolgd.

Onderwijs van het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel

Gemeenten met inwoners	Aantal personen	Voortge- zet dag- onderwijs	Cursorisch onderwijs	Lagere school	Onbekend
20.000 en meer	7.615	18%	38%	43%	1%
10.000 - 20.000	2.194	17%	24%	53%	6%
tot 10.000	2.296	14%	20%	58%	8%
Totaal	12.105	17%	32%	48%	3%

Het uitvoerend personeel is in de periode 1970-1975 toegenomen van 10.106 tot 12.105. Dat zal samenhangen met de uitbreiding in deze periode van de oppervlakte gemeentelijke beplantingen. De toeneming van het vaste personeel is zowel in de kleine als grote gemeenten voorgekomen, en betrof voor bijna de helft (47%) het westen.

Ruim twee derde van de geënquêteerden vindt het huidige personeelsbestand toereikend. In ruim de helft van gemeenten boven 10.000 inwoners vindt men uitbreiding gewenst en een vierde van die beneden 10.000 inwoners. In totaal zou het gaan om een uitbreiding van ruim 1.400 personen waarvan ruim de helft in gemeenten boven 20.000 inwoners. En naar gebied gezien betreft dat naar verhouding vooral het oosten.

Gelet op de verwachting dat de oppervlakte beplantingen in de periode 1975-1980 nog zal toenemen, vindt twee derde van de geënquêteerden - vooral in gemeenten van 10.000 tot 20.000 inwoners - een verdere personeelsuitbreiding in de komende jaren waarschijnlijk. Naar gebied bezien zal dat zich in het noorden en westen in sterkere mate voordoen dan elders.

Wenselijk geachte uitbreiding van het uitvoerend personeel (volgens geënquêteerden)

Gemeenten met inwoners	Gewenste uit- breiding bij diensten	Gewenst aantal personen méér	
		aantal	in % van huidig aantal
20.000 en meer	50%	729	9%
10.000 - 20.000	52%	336	15%
tot 10.000	27%	352	15%
Totaal	37%	1.417	12%

Het los personeel bedroeg in 1975 ruim 2.800 personen of ongeveer 625 manjaren. Iets meer dan de helft van de gemeenten boven 10.000 inwoners en een vierde beneden dit inwonertal heeft los per-

soneel. De helft van het los personeel werkt in gemeenten boven 20.000 inwoners. Naar gebied bezien is dat vooral in het westen het geval.

In een vierde van het aantal gemeenten is, behalve los personeel, ook personeel in A.W.-verband of in het kader van een E-regeling 1) werkzaam. Het betreft in totaal 1.350 personen of wel 440 manjaren, waarvan bijna de helft in gemeenten beneden 10.000 inwoners werkt. Vooral in het zuiden en noorden is het aantal relatief groot. In de periode 1970-1975 is het aantal gestegen van ruim 150 tot 1.350, ongetwijfeld vooral als gevolg van de sterke toeneming van de werkloosheid in de afgelopen jaren.

Tewerkstelling in de groene sector kan ook plaatsvinden krachtens de West Sociale Werkvoorziening 1). Volgens het Ministerie van Sociale Zaken betrof dat in 1970 ongeveer 5.500 personen en in 1975 ruim 10.000.

Tot het overig personeel zijn personen gerekend die met de groene sector te maken hebben in de sfeer van ontwerpen of tekenen (36%), toezicht of verzorging (21%), calculatie (6%), onderhoud (26%), e.d. In 1975 had een derde van de gemeenten ruim 800 personen in dienst. Ongeveer twee derde daarvan was werkzaam bij gemeenten boven 20.000 inwoners. Bijna 550 personen treft men aan in het westen.

Van het overig personeel is 10% 60 jaar of ouder. Ruim de helft van het overig personeel heeft een lagere beroepsopleiding, een vierde een middelbare opleiding en de overigen een hogere of soms een academische opleiding.

Van het overig personeel, dat meer dan de helft van de arbeidstijd werkzaam is ten behoeve van de groene sector behoort een groot deel tot het toezichthoudend en verzorgend personeel.

In de periode 1970-1975 steeg het aantal overige personeelsleden van rond 650 tot ruim 800, vooral in gemeenten boven 20.000 inwoners, en in het westen.

Volgens de enquête beschikt 89% van de gemeenten momenteel over voldoende overig personeel. Slechts 6% - vooral de gemeenten boven 20.000 inwoners - wil uitbreiding.

7. Werktuigen en machines

Op enkele uitzonderingen na zijn alle soorten werktuigen en machines in de periode 1970-1975 in aantal aanzienlijk toegenomen. Dat betreft vervoer en tractie, grondbewerkingsmachines, spuit-, sproei- of strooiapparatuur, maar vooral werktuigen ten behoeve van aanleg en onderhoud van grasvelden en beplantingen. Vooral het aantal busjes of bestelauto's, spitmachines, grasvegers en blad-

1) Zie bijlage 1. Begrippen.

blazers, kanten- en zodensnijders, klepel- en slagmaaiers, vijf-
voudige motormaaiers, plantgatboren, motorzagen, takkenhakmach-
nes en regeninstallaties is sterk toegenomen.

Voor de periode 1975-1980 wordt voor diverse soorten werktui-
gen en machines een verdere toeneming verwacht, die echter minder
sterk zal zijn als in de periode 1970-1975. Een en ander hangt sa-
men met de tendentie naar meer uitbesteding.

1. Inleiding

1.1 Doel van het onderzoek

De belangstelling voor de groene sector is de afgelopen jaren nogal toegenomen. Zo biedt deze sector onder meer de mogelijkheid tot recreatie, instandhouding van flora en fauna, variatie in het landschap en houtproductie. Er is dus sprake van veel functies.

Bepaalde delen van de groene sector zoals parken en plantsoenen vragen relatief veel arbeid in vergelijking met bijvoorbeeld bossen en natuurterreinen. Daar komt nog bij dat tegenover de kosten als gevolg van de instandhouding en verzorging van bijv. parken en plantsoenen vrijwel geen financiële inkomsten zullen staan. In andere situaties daarentegen, zoals ten aanzien van het bos, zal dat door middel van houtproductie in meerdere of mindere mate wel het geval kunnen zijn. In deze sector doet zich echter het probleem voor dat de houtprijzen niet evenredig stijgen met de gemaakte kosten.

Dergelijke ontwikkelingen hebben geleid tot snelle veranderingen op het terrein van de arbeidsrationalisatie en mechanisatie, wat gevolgen heeft gehad voor de arbeidsbezetting in de groene sector. Mede daardoor is het zicht op het personeelsbestand grotendeels verloren gegaan, niet alleen wat betreft de uitvoerende arbeid maar ook met betrekking tot het beheerswerk. Gezien de maatschappelijke ontwikkeling neemt de groenvoorziening en de verzorging daarvan momenteel een belangrijke plaats in. Te verwachten is dat deze betekenis in de toekomst nog zal toenemen.

De bedoeling van het onderzoek is inzicht te verschaffen in de omvang en samenstelling van het personeelsbestand in de groene sector. Dit mede met het oog op een te maken prognose omtrent de vraag naar en het aanbod van personeel in de komende jaren. Deze informatie is van belang voor de arbeidsvoorziening. Ook voor de planning van het onderwijs en de verschillende opleidingen is er behoefte aan gegevens omtrent de toekomstige vraag naar personeel in de betreffende sector.

Volgens de vraagstelling zou het onderzoek zich moeten richten op de bosbouw in brede zin. Wat kan daaronder worden verstaan? In de eerste vergadering van de voor het onderzoek ingestelde Begeleidingscommissie is hierover uitvoerig van gedachten gewisseld. Besloten werd om in het vervolg de term groene sector te hanteren. Tot de groene sector worden gerekend:

1. Bepantingen: in hoofdzaak parken en plantsoenen. Verder gaat het om ruimten ten behoeve van de openluchtrecreatie voor zover deze voorzien zijn van groenelementen, zoals sportvelden, zwembaden, recreatieruimten e.d.

2. Bossen: houtopstanden en rijbeplantingen welke zowel binnen als buiten de bebouwde kom - in de zin van de Boswet - liggen.
3. Natuurterreinen: niet-beboste natuurlijke of half-natuurlijke terreinen, die veelal van belang zijn vanuit een oogpunt van natuur- en landschapsschoon of hun natuurwetenschappelijke betekenis. Te noemen zijn: heidevelden, vennen, hoog- en laagvenen, zandverstuivingen, blauwgraslanden, weidevogelgebieden e.d.

Het onderzoek is niet op de eerste plaats bedoeld als een inventarisatie van de in Nederland aanwezige hoeveelheid groen, maar is vooral gericht op het verschaffen van informatie over het personeelsbestand in de groene sector. Dat bestand dient "alle gelegingen" te omvatten, dat wil zeggen uitvoerende arbeid en beheersarbeid. Dit houdt in: uitvoerend personeel, werkleiding en bedrijfsleiding. Als leidinggevend en toezichthoudend personeel zijn te beschouwen degenen die min of meer rechtstreeks leiding geven aan de werkzaamheden in de groene sector, maar die zelf geen uitvoerend werk verrichten.

1.2 Opzet en organisatie

Doel van het onderzoek is inzicht te geven in de ontwikkeling van het personeelsbestand in de groene sector. In verband daarmee zijn naar de huidige situatie gegevens verzameld over:

1. het aantal werknemers werkzaam ten behoeve van beplantingen, bossen en natuurterreinen;
2. de functie van het personeel (bedrijfsleiding, werkleiding en uitvoerend personeel);
3. de leeftijd;
4. de opleiding;
5. de werkzaamheden in beplantingen, bossen en natuurterreinen;
6. de oppervlakte beplantingen, bossen en natuurterreinen;
7. de samenstelling van het machinepark.

Naast deze inventarisatie was het gewenst te beschikken over gegevens over de situatie van enkele jaren geleden. Voorts zijn door de geënquêteerden schattingen gemaakt omtrent de toekomstige ontwikkeling van het personeelsbestand in de groene sector, in relatie tot o.m. de groenvoorziening en de mechanisatiegraad.

Dit rapport behandelt het gemeentelijk personeelsbestand in de groene sector. Over het personeelsbestand in dienst bij eigenaren en beheerders van bossen en natuurterreinen 1), dat van hoveniers- en groenvoorzieningsbedrijven alsmede over dat van inlands rondhouthandelaren verschijnen afzonderlijke publikaties.

1) Spierings, C.J.M. en G.H. Wolsink, 1976, Het personeelsbestand in dienst bij eigenaren en beheerders (exclusief gemeenten) van bossen en natuurterreinen, Den Haag.

Omdat er slechts weinig of verouderd cijfermateriaal beschikbaar was, diende te worden overgegaan tot een zo volledig mogelijke inventarisatie. Het grote aantal gemeenten maakte het praktisch gezien onmogelijk deze allemaal in het onderzoek te betrekken. Daarom is gewerkt met een steekproef, waarbij is aangenomen dat op deze manier een algemeen beeld is te geven van de te onderzoeken groep. Volledig en met een mondelinge vragenlijst zijn in het onderzoek opgenomen de gemeenten met 20.000 of meer inwoners alsmede die welke kleiner zijn maar dan met 250 ha of meer bos. Alle overige gemeenten zijn langs schriftelijke weg en steekproefsgewijs benaderd.

De gegevens betreffende het gemeentelijke personeelsbestand in de groene sector zijn in de loop van 1975 verstrekt door een directeur, hoofd of chef. De response kan goed worden genoemd. Aan de mondelinge enquête heeft ruim 95% meegedaan, wat resulteerde in 207 verwerkbare formulieren van 171 gemeenten 1). Wat de schriftelijke enquête betreft, lag de response lager. Voor gemeenten beneden 20.000 inwoners en minder dan 250 ha bos bedroeg dat bijna 70%, met uitzondering van gemeenten beneden 10.000 inwoners met minder dan 50 ha bos waar dat ongeveer 50% was. In totaal hebben 302 gemeenten aan het onderzoek meegewerkt. Bij de analyse vond omrekening naar totaal-Nederland plaats. Dit betekent dat de cijfers betreffende de gemeenten beneden 20.000 inwoners enige onnauwkeurigheid (5 à 10% kunnen vertonen).

Tabel 1.1 De geënquêteerde gemeenten

Gemeenten met inwoners	Oppervlakte bos					
	250 ha en meer		50 - 250 ha		5 - 50 ha	
	monde- ling	schrif- telijk	monde- ling	schrif- telijk	monde- ling	schrif- telijk
20.000 en meer	23	-	29	-	88	-
10.000 - 20.000	12	-	-	11	-	42
tot 10.000	19	-	-	16	-	62

1) Een aantal gemeenten, met name die boven 20.000 inwoners, heeft naast een plantsoendienst bijv. nog een stichting sport en recreatie e.d. Bij de verzameling van de gegevens zijn daarvoor afzonderlijke formulieren gebruikt.

2. Beplantingen, bossen en natuurterreinen

2.1 Oppervlakte en regionale verspreiding van beplantingen; ontwikkelingen

Tot beplantingen worden gerekend: parken, plantsoenen evenals ruimten ten behoeve van de openluchtrecreatie voor zover deze voorzien zijn van groenelementen zoals sportvelden, zwembaden, recreatieruimten, e.d. Een en ander zowel binnen als buiten de bebouwde kom. Verder zijn tot beplantingen gerekend boomgroepjes, hakhout, overhoekjes e.d. mits deze niet vallen onder bossen zoals deze geregistreerd zijn bij het Bosschap. Een en ander voor zover het in eigendom en/of beheer van de gemeenten is.

De totale oppervlakte gemeentelijke beplantingen bedroeg in 1975 ruim 50.000 ha. Daarvan nemen de gemeenten boven 20.000 inwoners twee derdedeel voor hun rekening. Nagenoeg alles wat de gemeenten aan beplantingen in hun beheer hebben, is ook eigendom.

Bijna de helft van alle gemeenten - voornamelijk die beneden 10.000 inwoners - had echter minder dan 25 ha beplantingen in beheer. Bij een vierde ligt de oppervlakte tussen 25 en 50 ha, vooral bij gemeenten met 10.000-20.000 inwoners. Beplantingen met een totale oppervlakte boven 100 ha treft men bijna uitsluitend aan bij grotere gemeenten. Dooreengenomen kan men stellen dat hoe hoger het inwonertal is, des te groter de oppervlakte gemeentelijke beplantingen zal zijn.

Tabel 2.1 Verdeling van de oppervlakte beplantingen in Nederland naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Gemeenten met ..ha beplantingen						Totaal
	tot 25	25- 50	50- 75	75- 100	100- 200	200 e.m.	
20.000 en meer	-	3%	9%	15%	39%	34%	32.170 ha 64%
10.000 - 20.000	15%	49%	23%	10%	2%	1%	8.193 ha 16%
tot 10.000	71%	22%	4%	2%	1%	-	10.334 ha 20%
Totaal	48%	25%	8%	6%	7%	6%	50.697 ha 100%
	(407)	(209)	(72)	(47)	(63)	(50)	(848)

Regionaal gezien komt de grootste oppervlakte gemeentelijke beplantingen voor in het westen (Utrecht, Noord- en Zuid-Holland) met ruim 20.000 ha, gevolgd door het zuiden (Zeeland, Noord-Brabant en Limburg) met bijna 14.000 ha. De kleinste oppervlakte treft men met ruim 7.500 ha aan in het noorden (Groningen, Fries-

land en Drenthe) en het resterende deel van bijna 9.000 ha in het oosten.

Van de in totaal rond 50.000 ha bestond 62% overwegend uit grasvelden en 38% uit houtopstanden. Bij gemeenten boven 20.000 inwoners was deze verhouding 56 : 44 en bij gemeenten beneden 10.000 inwoners 74 : 26. Ook per gebied is sprake van enige spreiding; namelijk in het westen 59 : 41, zuiden 62 : 38, oosten 64 : 36 en noorden 70 : 30. Het relatief hogere percentage houtopstanden in gebieden met dichte bevolkingsconcentraties hangt mede samen met de omstandigheid van de aldaar al langere tijd aanwezige omvangrijke parken met vrij grote houtopstanden. Dat geldt met name voor de grote gemeenten. In een later stadium zijn daar ten behoeve van de recreatie o.a. sportvelden en plantsoenen bijgekomen.

De bevolkingstoename gepaard gaande met een dichte bebouwing, de industrialisatie, de aanleg van verkeerswegen, enz. hebben er toe geleid dat in toenemende mate grond een niet-agrarische bestemming kreeg. Ten behoeve van de recreatie was dat eveneens het geval, zowel in absolute - de hoeveelheid grond - als in relatieve zin - het percentage voor recreatieve doeleinden. Ging het in het begin van de zestiger jaren nog om gemiddeld ruim 1.000 ha per jaar voor de recreatie, tegen het einde ervan was dat opgelopen tot circa 1.500 ha. De afgelopen vijf jaar schommelde het rond 2.500 ha per jaar met een top in 1970 van zelfs bijna 4.000 ha.

Tabel 2.2 Toeneming niet-agrarisch grondgebruik

Periode	Totaal	Toeneming niet-agrarisch grondgebruik ten behoeve van de recreatie	
1960 t/m 1964	33.248 ha	5.868 ha	18%
1965 t/m 1969	40.093 ha	7.652 ha	19%
1970 t/m 1974	49.490 ha	12.867 ha	26%
Totaal	122.831 ha	26.387 ha	21%

Bron: CBS-Bodemstatistiek.

In de periode 1970-1975 kreeg ruim 12.500 ha een bestemming voor de aanleg van parken, plantsoenen, sportterreinen, e.d. Dit cijfer komt overeen met de via de enquête geconstateerde gegevens. Ten opzichte van 1970 betekent dat een stijging van 33%. Over een wat langer tijdsbestek, bijv. vanaf 1950, is de totale oppervlakte beplantingen naar schatting meer dan verdubbeld.

Uit de enquête is naar voren gekomen dat de stijging in de periode 1970-1975 het grootst was in gemeenten boven 20.000 inwoners, namelijk ruim 7.000 ha, terwijl het beneden dit inwonertal

ruim 5.000 ha was. Verhoudingsgewijs lag het accent echter meer bij de kleine dan bij de grotere gemeenten: boven 20.000 inwoners een toeneming van de oppervlakte gemeentelijke beplantingen met 28%, van 10.000-20.000 inwoners: 49% en beneden 10.000 inwoners: 35%.

Tabel 2.3 Ontwikkeling van de oppervlakte beplantingen in de periode 1970-1975 naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Gemeenten met ha beplantingen							
	1970				1975			
	tot 50	50- 100	100 e.m.	totaal	tot 50	50- 100	100 e.m.	totaal
20.000 en meer	12%	38%	50%	25.089 ha	3%	24%	73%	32.170 ha
10.000 - 20.000	81%	18%	1%	5.515 ha	64%	33%	3%	8.193 ha
tot 10.000	94%	5%	1%	7.649 ha	93%	6%	1%	10.334 ha
Totaal	79%	13%	8%	38.253 ha	73%	14%	13%	50.697 ha

Per oppervlakteklasse zijn er bij de kleine gemeenten vrijwel geen verschuivingen voorgekomen, echter wel bij de grotere gemeenten: bij die van 10.000-20.000 inwoners was sprake van een opschuiven naar de klasse van beneden 50 ha naar 50-100 ha beplantingen, bij gemeenten met meer dan 20.000 inwoners naar de klasse boven 100 ha.

Regionaal genomen had de toeneming vooral betrekking op het westen en zuiden (resp. 4.941 en 3.808 ha), in mindere mate op het noorden en oosten (resp. 1.993 en 1.702 ha). In relatief opzicht was er tussen de regio's nauwelijks sprake van een verschil.

In de periode 1970-1975 is de oppervlakte gemeentelijke beplantingen aanzienlijk toegenomen. Wat zijn nu de verwachtingen voor de komende vijf jaar?

Uit de enquête is gebleken dat ruim drie vierde van de gemeenten in de periode 1975-1980 een verdere toeneming van de oppervlakte beplantingen verwacht, vooral in de grote gemeenten. Een gelijk blijvende oppervlakte wordt voorlopig aangehouden door een aantal gemeenten met minder dan 10.000 inwoners. In enkele andere gemeenten vindt men enige vermindering waarschijnlijk; hoe groot deze zal zijn, was meestal niet bekend (zie tabel 2.4).

Voor het merendeel van de gemeenten zal volgens de enquêteerden de verwachte toeneming beneden 25 ha liggen, en wel groten-deels - ruim 95% - in gemeenten beneden 20.000 inwoners, namelijk met een totale toeneming van 2.138 ha bij 10.000-20.000 inwoners en 1.332 ha bij die beneden 10.000 inwoners. Bij gemeenten boven 20.000 inwoners, verwacht 60% een toeneming van maximaal 50 ha, 13% evenwel van meer dan 100 ha. Deze toeneming zal in de buurt van 6.500 ha liggen.

Tabel 2.4 Verwachte ontwikkelingen t.a.v. de oppervlakte beplantingen in de periode 1975-1980 naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	% gemeenten waarvan de oppervlakte in de periode 1975-1980 waarschijnlijk zal				totaal
	gelijk blijven	toenemen	afnemen	onbekend	
20.000 en meer	2%	98%	-	-	100%
10.000 - 20.000	2%	90%	3%	5%	100%
tot 10.000	20%	70%	4%	6%	100%
Totaal	13%	78%	4%	5%	100%

De totale door de gemeenten waarschijnlijk geachte toeneming zou dan ongeveer 10.000 ha bedragen. Aannemende dat de uitgesproken verwachtingen worden gerealiseerd, zal omstreeks 1980 de totale oppervlakte gemeentelijke beplantingen naar schatting circa 60.000 ha bedragen.

Vergelijking van de situatie in de afgelopen jaren met de te verwachten ontwikkelingen na 1975 laat een relatief langzamere toeneming zien (resp. 33% en 20%). Dat betreft zowel de grotere als de kleinere gemeenten. Een en ander betekent dat in de periode 1970-1980 de totale oppervlakte beplantingen met bijna 60% zal zijn toegenomen, waarbij de verhoudingsgewijs sterkste toeneming met 87% ligt in gemeenten tussen 10.000 en 20.000 inwoners.

Tabel 2.5 Ontwikkeling van de oppervlakte gemeentelijke beplantingen 1970-1980 naar inwonertal en regio

Gemeenten met inwoners/ regio	Opp. beplantingen in ha			Toeneming		
	1970	1975	1980	1970	1975	1970
				t.o.v. 1975	t.o.v. 1980	t.o.v. 1980
20.000 en meer	25.089	32.170	38.815	28%	21%	55%
10.000 - 20.000	5.515	8.193	10.331	49%	26%	87%
tot 10.000	7.649	10.334	11.666	35%	13%	53%
Noorden	5.744	7.747	8.929	35%	15%	55%
Oosten	7.096	8.798	10.121	24%	15%	43%
Westen	15.226	20.169	25.139	32%	25%	65%
Zuiden	10.187	13.993	16.693	37%	19%	64%
Totaal	38.253	50.677	60.812	33%	20%	59%

Regionaal gezien lopen de percentages voor beide perioden onderling nogal uiteen: tussen 1970 en 1975 lag de toeneming tussen 24% (oosten) en 37% (zuiden), terwijl dat in de komende vijf jaar

naar verwachting zal liggen tussen 15% (noorden en oosten) en 25% (westen). Over beide perioden genomen was de stijging het sterkst in het westen.

De te verwachten toeneming van de oppervlakte beplantingen in de periode 1975-1980 geeft verdere verschuivingen te zien in de verdeling over de diverse grootteklassen: niet zozeer over het land als geheel genomen maar meer naar het inwonertal van de gemeenten.

Tabel 2.6 Ontwikkeling van de oppervlakte gemeentelijke beplantingen in de periode 1975-1980 naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Gemeenten met ha beplantingen							
	1975				1980			
	tot 50	50- 100	100 e.m.	totaal	tot 50	50- 100	100 e.m.	totaal
20.000 en meer	3%	24%	73%	32.170 ha	1%	17%	82%	38.815 ha
10.000 - 20.000	64%	33%	3%	8.193 ha	51%	41%	8%	10.331 ha
tot 10.000	93%	6%	1%	10.334 ha	91%	8%	1%	11.666 ha
Totaal	73%	14%	13%	50.697 ha	68%	16%	16%	60.812 ha

De in de periode 1970-1975 waargenomen toeneming zal zich in de naaste toekomst naar alle waarschijnlijkheid voortzetten. Voor gemeenten met meer dan 20.000 inwoners houdt dat een verdere verschuiving in van het areaal beplantingen naar de klasse boven 100 ha: was dit in 1970 nog 50%, in 1980 zal dit vermoedelijk komen op 82%. Een min of meer overeenkomstige ontwikkeling naar een grotere oppervlakte is waarschijnlijk bij gemeenten van 10.000-20.000 inwoners, waar het accent meer komt te liggen bij de klasse van 50-100 ha (1970: 18% en 1980: 41%). Onder de kleinste gemeenten blijven de meeste minder dan 50 ha beplantingen houden. Wel is het zo dat zich enkele verschuivingen zullen gaan voordoen van beneden 25 ha naar de klasse van 25-50 ha. Ter vergelijking: in 1970 resp. 79% en 15%, in 1980 resp. 67% en 24%.

2.2 Gemeentelijke bossen en natuurterreinen

Onder bossen worden verstaan houtopstanden welke deel uitmaken van bij het Bosschap geregistreerde bosbezittingen waarvan:

- de beboste oppervlakte 5 ha of meer is;
- het aantal bomen in rijbeplantingen 1.000 of meer bedraagt;
- de beboste oppervlakte en de rijbeplantingen, omgerekend in beboste oppervlakte (200 bomen= 1 ha), te zamen 5 ha of meer zijn.

Deze bossen behoren toe aan de rijksoverheid (hoofdzakelijk

bossen in beheer bij Staatsbosbeheer), provincies, gemeenten en waterschappen, partikuliere natuurbeschermingsorganisaties en overige partikulieren. De bossen en rijbeplantingen kunnen zowel binnen als buiten de bebouwde kom - in de zin van de Boswet - liggen.

Het bij het Bosschap geregistreerde bosbezit bedraagt, inclusief ongeveer 10.000 ha rijbeplantingen, ongeveer 225.300 ha. Het totale bosareaal in Nederland is in 1975 circa 300.000 ha of wel 8,4% van de totale landoppervlakte. Regionaal komen grote oppervlakten bos voor op de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug, in Het Gooi, Drenthe, Overijssel, Noord-Brabant en Limburg. Bijzonder bosarm zijn het noorden en het westen.

Naar eigendomtoestand bezien en uitgaande van bovenstaande omschrijvingen was in 1975 sprake van ruim 43.000 gemeentelijke bossen. Daarvan is bijna de helft van gemeenten boven 20.000 inwoners, een vijfde van die van 10.000-20.000 inwoners en de rest van gemeenten beneden 10.000 inwoners.

Tabel 2.7 Verdeling van de oppervlakte gemeentelijke bossen - in registratie bij het Bosschap - naar inwonertal

Gemeenten met ... inwoners	Gemeenten met ... ha bossen				Totaal
	geen bos	tot 50	50-250	250 en meer	
20.000 en meer	45%	18%	21%	16%	20.736 ha 48%
10.000 - 20.000	65%	4%	24%	7%	9.335 ha 21%
tot 10.000	83%	2%	12%	3%	13.359 ha 31%
Totaal	73%	5%	16%	6%	43.430 ha 100%

Van alle gemeenten bezit ongeveer drie vierde geen bossen. Voor zover dat wel het geval is - bij circa 230 gemeenten - heeft 21% een oppervlakte van minder dan 250 ha bos en 6% meer dan 250 ha. Het percentage gemeenten met bos ligt met 55% het hoogst in die boven 20.000 inwoners waar zowel kleine als grotere boscomplexen voorkomen, terwijl bij de kleinere gemeenten het accent ligt bij 50-250 ha. De grootste oppervlakte gemeentelijke bossen komt voor in het zuiden, terwijl het noorden en westen relatief bosarm zijn.

Ruim een vierde van alle gemeenten bezit zowel beplantingen als bossen. Over het algemeen valt een grote oppervlakte beplantingen samen met een tamelijk groot gemeentelijk bosbestand.

Tabel 2.8 Oppervlakte beplantingen en bossen van gemeenten

Gemeenten met ... ha beplantingen	Gemeenten met ... ha bossen			Geen bossen
	tot 50	50-250	250 en meer	
tot 50	2%	12%	3%	83%
50-100	8%	29%	13%	50%
100 en meer	16%	22%	20%	42%
Totaal	5%	16%	6%	73%

Tussen 1970 en 1975 is de oppervlakte gemeentelijke bossen nauwelijks veranderd. Van enige toeneming was sprake bij gemeenten boven 20.000 inwoners, beneden dit inwonertal van een afnemng. Deze afnemng had betrekking op enkele gemeenten in het zuiden waar een deel van de beboste oppervlakte werd overgedragen aan Staatsbosbeheer of natuurbeschermingsorganisaties.

Van de meeste gemeenten met bos zal de oppervlakte na 1975 waarschijnlijk gelijk blijven, vooral van de kleinere gemeenten. Enkele gemeenten boven 20.000 inwoners denken echter aan een toeneming, welke ligt tussen 5 en rond 300 ha. Soms betreft dat een uitbreiding van het bestaande bosareaal, vaker echter beplantingen langs wegen welke volgens de registratie van het Bosschap tot de bossen zijn te rekenen. Sommige kleinere gemeenten verwachten een afnemng van bosareaal, waarbij een deel of misschien zelfs het gehele gemeentelijke bosbestand wordt overgedragen, bijv. aan Staatsbosbeheer of natuurbeschermingsorganisaties. Per saldo wordt in totaal een toeneming van ongeveer 1.600 ha waarschijnlijk geacht.

Tabel 2.9 Verwachte ontwikkelingen t.a.v. gemeentelijke bossen in de komende jaren naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Gemeenten waarvan de oppervlakte bossen 1) in de komende jaren waarschijnlijk zal			
	gelijk blijven	toenemen	afnemen	totaal
20.000 en meer	66%	30%	4%	100%
10.000 - 20.000	71%	12%	17%	100%
tot 10.000	81%	8%	11%	100%
Totaal	73%	17%	10%	100%

1) Betreft alleen gemeenten met bos in eigendom.

Bossen vervullen verschillende functies. Er zijn drie groepen functies te onderscheiden, namelijk de houtproductiefunctie, de milieufuncties en de sociaal-culturele functies. Een van oudsher belangrijke eigenschap van het bos is de voortbrenging van hout voor diverse gebruiksmogelijkheden. Zo kan hout worden gebruikt als rondhout (palen, mijnhout), vezelhout (papier, karton, spaan- en vezelplaat), zaag- en fineerhout.

Bij de milieufuncties gaat het om het bos als levensgemeenschap van dier- en plantensoorten en om de betekenis van het bos op het gebied van waterhuishouding en (micro-)klimaat. Verder kunnen de bossen een positieve bijdrage leveren bij het herstel van de gevolgen van verstoringen die buiten het bos optreden in de kwaliteit van bodem, water en lucht.

De laatste twintig jaar is de betekenis van de recreatieve functie van het bos toegenomen. Een en ander als gevolg van de

toenemende verstedelijking, de industrialisatie, de stijging van de welvaart en de daarmee gepaard gaande vergroting van de mobiliteit van de bevolking.

De verschillende functies zijn in de beheerspraktijk door hun onderlinge verwevenheid niet of nauwelijks te scheiden. Vrijwel steeds vindt immers door één en hetzelfde bos een gelijktijdige vervulling van diverse functies plaats. Voor een goed functioneren van een bos is de wijze van het beheer van belang. Zo kan door de beheerder het accent worden gelegd op die functies, welke op een bepaald moment in het kader van de beheersdoelstelling een belangrijke plaats innemen. Ook kunnen over een langere periode bezien accentverschuivingen optreden ten aanzien van de beheersdoelstellingen en de wijze van beheer.

Uit het onderzoek is gebleken dat de onderscheiden functies bij het bosbeheer verschillend worden benadrukt. Zo heeft 55% van de gemeenten met bos de nadruk gelegd op de recreatieve functie, terwijl een vierde als belangrijkste beheersdoelstelling noemde de verbetering en/of instandhouding van het bosmilieu. Ook is vermeld (13%) de betekenis van het bos als element van landschappelijke verfraaiing, daarentegen nauwelijks (3%) de functie van houtproductie.

Als natuurterreinen zijn aangeduid die niet-beboste natuurlijke of half-natuurlijke terreinen, welke van belang zijn vanuit een oogpunt van natuur- en landschapsschoon of vanwege hun natuurwetenschappelijke betekenis. Genoemd kunnen worden: heideterreinen, vennen, hoog- en laagvenen, zandverstuivingen, blauwgraslanden, weidevogelgebieden e.d.

Van alle gemeenten had in 1975 86% geen natuurterreinen in eigendom. Wanneer daarvan wel sprake is, ging het meestal om een totale oppervlakte kleiner dan 100 ha, zowel bij grotere als de kleinere gemeenten. In totaal betrof het ruim 12.500 ha natuurterreinen, waarvan twee derde in gemeenten boven 20.000 inwoners.

Gemeentelijke natuurterreinen komen meestal voor in het oosten (40%) en zuiden (46%), of anders gesteld: in het bosgebied van de Veluwe, en dat van Noord-Brabant, Noord- en Midden-Limburg.

Tabel 2.10 Verdeling van de oppervlakte gemeentelijke natuurterreinen naar inwonertal en regio

Gemeenten met ... inwoners/ opp.beplantingen	Gemeenten met ..ha natuurterr.				Totaal	
	geen	tot 100 ha	100- 500 ha	500 ha en meer		
20.000 en meer	71%	19%	6%	4%	8.741 ha	69%
10.000 - 20.000	81%	14%	5%	-	2.351 ha	18%
tot 10.000	93%	6%	1%	-	1.672 ha	13%
tot 50 ha	92%	6%	2%	-	2.561 ha	20%
50-100 ha	78%	15%	4%	3%	3.696 ha	29%
100 ha en meer	68%	26%	4%	2%	6.507 ha	51%
Totaal	86%	10%	3%	1%	12.764 ha	100%

Elf procent van alle gemeenten heeft zowel bossen als natuurterreinen in bezit: van de gemeenten boven 20.000 inwoners naar verhouding meer dan van die beneden 10.000. Verder bleek dat 16% wel bossen heeft maar geen natuurterreinen. Ook hier is weer sprake van een verschil naar inwonertal. Daarnaast zijn er nog enkele gemeenten welke geen bos maar wel natuurterrein bezitten. Van alle gemeenten heeft 70% enkel beplantingen: voor gemeenten met minder dan 20.000 inwoners ligt dit rond het gemiddelde, voor de grotere gemeenten is dit 39%.

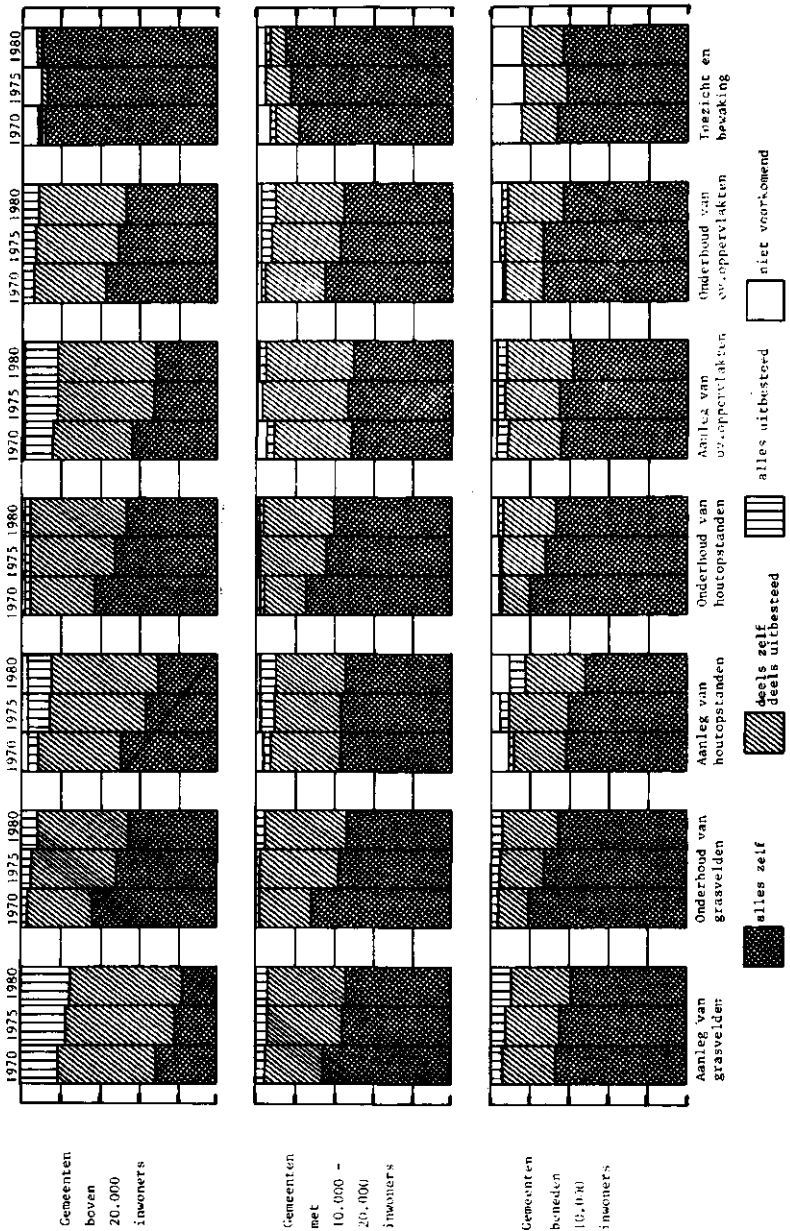
Tabel 2.11 Gemeenten met bossen en natuurterreinen naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Gemeenten met			
	bepan- tingen+ bossen+ natuur- terreinen	bepan- tingen+ bossen	bepan- tingen+ natuur- terreinen	enkel bepan- tingen
20.000 en meer	23%	32%	6%	39%
10.000 - 20.000	15%	20%	4%	61%
tot 10.000	6%	11%	1%	82%
Totaal	11%	16%	3%	70%

De oppervlakte natuurterreinen is in de periode 1970-1975 weinig veranderd (resp. 12.809 en 12.764 ha). Wel zijn er enkele verschuivingen opgetreden waarbij de grote gemeenten iets meer (van 8.673 naar 8.741 ha) en de kleinere gemeenten wat minder (van 1.826 naar 1.672 ha) natuurterreinen bezitten.

Voor de periode 1975-1980 verwacht vier vijfde van de gemeenten met natuurterreinen geen veranderingen. Een vijfde evenwel acht enige toeneming van de oppervlakte waarschijnlijk, wat in totaal zou neerkomen op ongeveer 300 ha. Aan vermindering wordt vrijwel nergens gedacht.

Grafiek 1. Uitvoering van de werkzaamheden in beplantingen

3. Werkzaamheden

3.1 Werkzaamheden in beplantingen en daarbij optredende veranderingen

Het onderzoek heeft betrekking op ruim 50.000 ha beplantingen (parken, plantsoenen, sportvelden, enz). De daarin uit te voeren werkzaamheden kunnen worden verricht met gemeentelijk personeel. Ook is het mogelijk dat het werk wordt uitbesteed aan derden, bijvoorbeeld aan particuliere hoveniers- of groenvoorzieningsbedrijven.

Om inzicht te krijgen in de verschillende wijzen wie met de werkzaamheden is belast, is uitgegaan van de volgende indeling:

- a. alle werkzaamheden worden met gemeentelijk personeel uitgevoerd;
- b. de helft of meer van de werkzaamheden worden met gemeentelijk personeel uitgevoerd;
- c. de helft of meer van de werkzaamheden wordt aan derden uitbesteed;
- d. alle werkzaamheden worden aan derden uitbesteed.

Gebleden is dat in betrekkelijk weinig gemeenten alle in beplantingen voorkomende werkzaamheden volledig met eigen personeel worden uitgevoerd dan wel dat alles aan derden wordt uitbesteed. In de meeste gevallen wordt een deel van het werk aan derden uitbesteed, vooral in de grotere gemeenten.

Wat de afzonderlijke werkzaamheden betreft, kan het volgende worden opgemerkt. De in het onderzoek opgenomen werkzaamheden behoeven niet elk jaar te worden uitgevoerd, bijv. aanleg en onderhoud van houtopstanden. In verband daarmee en gelet op de omstandigheid dat een enquête nu eenmaal het karakter heeft van een momentopname, was het niet mogelijk een z.g. werkvolume te berekenen.

Gegevens zijn verzameld over de meest voorkomende werkzaamheden, zoals het aanleggen en onderhouden van grasvelden, houtopstanden en overige oppervlakten alsmede toezicht en bewaking (zie ook bijlage 2).

Het werk op grasvelden omvat de grondbewerking (spitten, frezen, egaliseren e.d.), het zaaien of het leggen van graszoden en het onderhoud (maaien, onkruidbestrijding, prikken, bezanden, doorzaaien e.d.) 1). Het aanleggen maar meer nog het onderhouden van grasvelden wordt in vrij veel kleinere gemeenten volledig of nagenoeg volledig met eigen personeel uitgevoerd. Volledige uitbesteding aan derden bij de aanleg van grasvelden vindt plaats in

1) Vergelijk o.m.: Consulentschap voor Tuinaanleg en Onderhoud: "Aanleg en onderhoud van openbaar groen", Wageningen, 1974.

ruim 20% van de gemeenten boven 20.000 inwoners. In de kleinere gemeenten is dat in mindere mate het geval. Overigens is het wel zo dat in de periode 1970-1975 relatief gezien meer gemeenten een deel van het werk zijn gaan uitbesteden aan derden. Dat geldt echter meer ten aanzien van het onderhoud dan bij de aanleg van grasvelden. Een en ander afgezien van de intensiteit c.q. frequentie van de bewerkingen. Voor de periode tot 1980 wordt een toeneming van de uitbesteding van deze werkzaamheden aan derden verwacht.

Ten aanzien van de aanleg en het onderhoud van houtopstanden is er een analoge ontwikkeling als met betrekking tot de grasvelden. Ook in dit opzicht zijn in de afgelopen jaren geleidelijk aan meer gemeenten derden gaan inschakelen, vooral bij het onderhoud van houtopstanden. Verwacht wordt dat deze ontwikkeling zich in dit opzicht in de komende jaren zal voortzetten.

Aanleg en onderhoud van z.g. overige oppervlakten (perken, paden, vijvers, speelgelegenheden als zandspeelplaatsen en speelvijvers e.d.), geschiedt in de helft of meer van de gemeenten volledig of nagenoeg volledig met eigen personeel, behalve bij gemeenten boven 20.000 inwoners waar bij de aanleg het accent bij uitbesteding aan derden ligt. In de afgelopen jaren was sprake van een lichte verschuiving naar meer inschakeling van derden. Voor de periode 1975-1980 worden echter nauwelijks veranderingen verwacht.

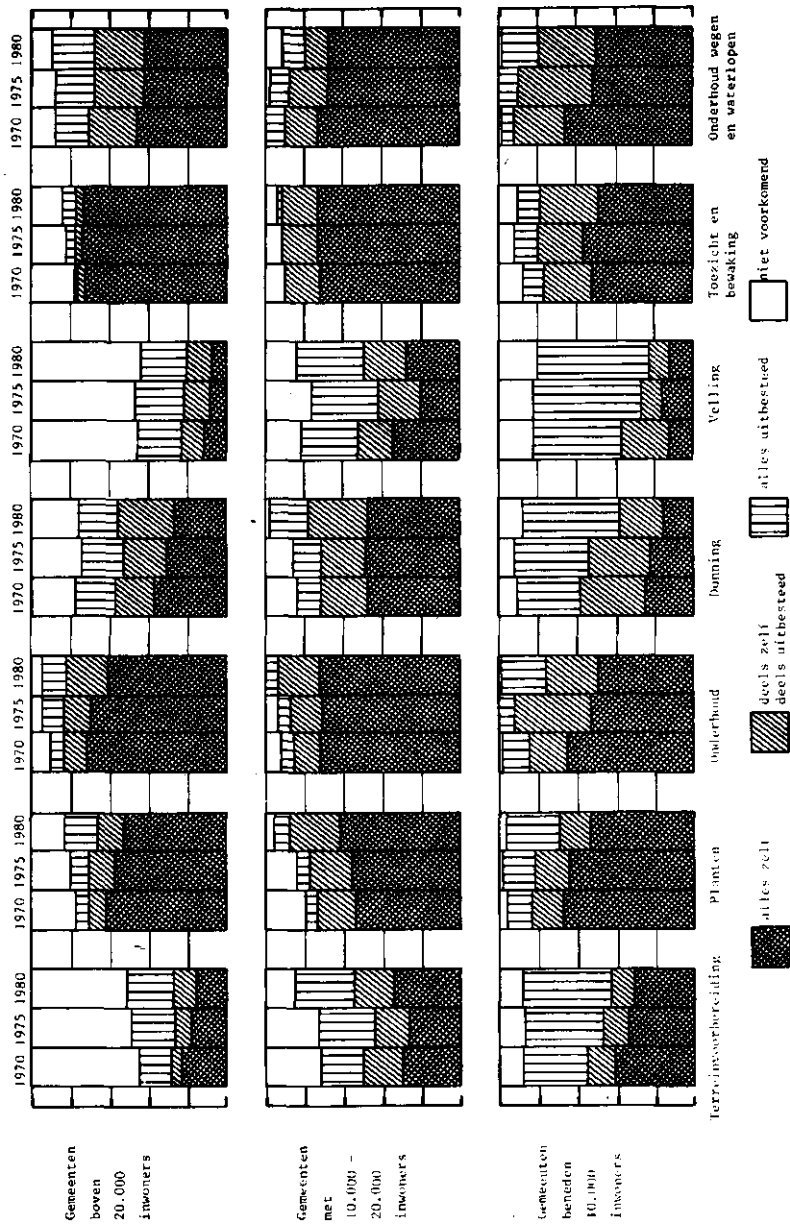
Toezicht en bewaking gebeuren overwegend geheel met eigen personeel. Dat was vijf jaar geleden ook zo, terwijl dat naar verwachting in de komende jaren nauwelijks zal veranderen.

Dooreengenomen blijken in de periode 1970-1975 vooral de grote gemeenten in meerdere mate derden te zijn gaan inschakelen. Bij sommige werkzaamheden, zoals de aanleg van grasvelden, de aanleg en het onderhoud van houtopstanden evenals de aanleg van z.g. overige oppervlakten worden in meer dan de helft van de gemeenten boven 20.000 inwoners al voor een belangrijk deel derden ingeschakeld. Er is een duidelijke tendentie aanwezig dat deze ontwikkeling ook na 1975 zal voortzetten. Dat geldt tot op zekere hoogte ook voor gemeenten met 10.000-20.000 inwoners, hoewel daar de nadruk nog overwegend valt op uitvoering met eigen personeel. Dit laatste is het duidelijkst aanwezig bij gemeenten beneden 10.000 inwoners. Ook daar is bij een aantal werkzaamheden sprake van een lichte tendentie tot een meer inschakelen van derden. Uit de enquête is naar voren gekomen dat de tendentie tot uitbesteding meestal zeer geleidelijk verloopt en dat vrijwel nergens een overstap wordt gemaakt van uitvoering van het werk met eigen personeel naar volledige inschakeling van derden.

3.2 Het werk in bossen en natuurterreinen en veranderingen daarin

Ten aanzien van de ruim 43.000 ha gemeentelijke bossen zijn de volgende werkzaamheden opgenomen: terreinvoorbereiding, plan-

Grafiek 2. Uitvoering van de werkzaamheden in bossen

ten, onderhoud, dunning, veiling, toezicht of bewaking, onderhoud van wegen en waterlopen (zie ook bijlage 3).

Uit de enquête is gebleken dat vooral in gemeenten boven 20.000 inwoners terreinvoorbereiding en velling in de helft van de gemeenten met bos in 1975 niet heeft plaatsgevonden. De overige werkzaamheden werden meestal wel verricht, zowel in grote als kleine gemeenten.

Voor zover terreinvoorbereiding voorkwam, vond vrij vaak uitbesteding aan derden plaats. Dat was in 1970 in wat mindere mate het geval dan in 1975. Voor de komende vijf jaar zal in vrijwel alle gemeenten met bos de terreinvoorbereiding meer naar derden worden afgestoten.

Planten en onderhoud in de bossen geschieden meestal volledig of nagenoeg volledig met eigen personeel. Wel is een tendentie aanwezig naar meer uitbesteding aan derden. Dat zal ook na 1975 het geval zijn.

Ten aanzien van de dunning loopt het patroon van wie het werk verricht enigszins uiteen. In gemeenten met 10.000-20.000 inwoners ligt het accent vrij duidelijk op uitvoering door gemeentelijk personeel, terwijl dat bij de grotere gemeenten maar meer nog in die beneden 10.000 inwoners aan derden wordt uitbesteed. Overigens is over de algehele lijn een tendentie tot meer inschakeling van derden geconstateerd. Deze ontwikkeling zal zich naar verwachting in de periode 1975-1980 voortzetten.

De verkoop van hout op stam neemt zowel bij kleine als grote gemeenten toe. Momenteel wordt nog in weinig gemeenten volledig door gemeentelijk personeel geveld. Dat zal in de komende jaren waarschijnlijk wel zo blijven.

Vooraf in gemeenten boven 20.000 inwoners geschiedt toezicht en bewaking door eigen personeel. Daarin zijn in de komende jaren weinig wijzigingen te verwachten.

Het onderhoud van wegen en waterlopen gebeurt - vooral in gemeenten tussen 10.000 en 20.000 inwoners - door eigen personeel. In de grotere en kleinere gemeenten daarentegen wordt dit werk nogal eens geheel of voor een deel uitbesteed. Daarin zal in de periode 1975-1980 niet veel veranderen.

Dooreengenoemen blijft in gemeenten van 10.000-20.000 inwoners het aandeel van de werkzaamheden in bossen uitgevoerd met eigen personeel vrijwel gelijk, terwijl dat in de periode 1975-1980 eveneens te verwachten is. Bij de grote maar nog iets meer bij de kleinere gemeenten bestaat de neiging meer werk uit te besteden aan derden. Na 1975 zal dat nog wat verder toenemen.

Wanneer er werkzaamheden in natuurterreinen dienen te worden verricht, zullen deze worden ingepast in het werkpakket in beplantingen en bossen. Gezien de oppervlakte van rond 12.000 ha en het doorgaans tamelijk arbeidsextensieve karakter van de werkzaamheden zal dit niet zo'n grote hoeveelheid werk met zich meebrengen.

Voor zover de gemeenten natuurterreinen hebben is ingegaan op o.m. maaiwerk, rondleiding, toezicht en bewaking, onderhoud van

wegen, waterlopen en voorzieningen. In een aantal gemeenten zijn bepaalde werkzaamheden niet voorgekomen, zoals rondleiding, toezicht en bewaking. Een en ander betreft doorgaans vooral de kleine gemeenten (zie bijlage 4).

Het werk in natuurterreinen wordt meestal met eigen personeel uitgevoerd, vooral in gemeenten boven 20.000 inwoners. In de periode 1970-1975 is in deze situatie weinig veranderd, uitgezonderd het maaiwerk en het onderhoud van wegen en waterlopen waarbij meer gemeenten het werk aan derden hebben uitbesteed. Na 1975 zullen naar verwachting niet veel wijzigingen optreden.

Bij gemeenten van 10.000-20.000 inwoners ligt het accent bij uitvoering van het werk met eigen personeel. In de afgelopen vijf jaar is dat nog iets toegenomen, terwijl te verwachten is dat deze tendentie zich na 1975 zal voortzetten.

In gemeenten beneden 10.000 inwoners worden bepaalde werkzaamheden, zoals het maaiwerk en tot op zekere hoogte het onderhoud van wegen en waterlopen nogal eens aan derden overgelaten. Het onderhoud van afrasteringen, hekken, banken e.d. gebeurt meestal met eigen personeel. In deze situatie is sinds 1970 weinig veranderd, terwijl dat in de komende jaren vermoedelijk wel zo zal blijven.

4. Bedrijfsleiding

4.1 Aantal, leeftijd en opleiding

Tot de bedrijfsleiding zijn personen gerekend die de algemene leiding of planning hebben van een plantsoenendienst, van een stichting sport en recreatie, of van een afdeling publieke of openbare werken waaronder beplantingen, bossen en/of natuurterreinen vallen. Daarbij gaat het niet alleen om personen die de algemene leiding hebben (directeur, adjunct- of plaatsvervangend directeur, hoofd e.d.) maar eveneens om degenen die de leiding hebben van een onderdeel van een afdeling, dienst of stichting (o.a. sectie- of rayonchef, wijk- of blokhoofd). Opgemerkt wordt dat als bedrijfsleiders al die leidinggevendenden in het onderzoek zijn opgenomen, die 10% of meer van hun arbeidstijd - dus gemiddeld minstens een halve dag per week - betrokken zijn bij de groene sector.

Daarvan uitgaande waren er in 1975 in Nederland 670 bedrijfsleiders in ruim 400 gemeenten. Ruim de helft treft men aan in grote gemeenten, bijna een vierde in die van 10.000-20.000 inwoners en de overigen beneden dit inwonertal. Een en ander zal mede samenhangen met de totale oppervlakte groen en de aard ervan, de te verrichten werkzaamheden en in relatie hiermee de mate van uitbesteding van het werk aan derden.

Tabel 4.1 Aantal bedrijfsleiders naar inwonertal en oppervlakte beplantingen

Gemeenten met inwoners/ opp.beplantingen	Gemeenten met bedrijfsleiders					Aantal bedrijfs- leiders
	geen 1)	1	2	3 of 4	5 en meer	
20.000 en meer	1%	37%	30%	19%	13%	381
10.000 - 20.000	21%	69%	8%	2%	-	152
tot 10.000	75%	24%	1%	-	-	137
tot 50 ha	67%	31%	2%	-	-	234
50-100 ha	18%	70%	11%	1%	-	133
100 ha en meer	5%	27%	29%	24%	15%	303
Totaal	52%	36%	7%	3%	2%	670

1) Minder dan 10% van de arbeidstijd in de groene sector.

Voor zover er bedrijfsleiders zijn, gaat het overwegend om één man. Bij de grotere gemeenten betreft het vrij vaak meerdere

personen, in een derde ervan drie of meer bedrijfsleiders. Beneden 100 ha beplantingen is in drie vierde of meer van het aantal gemeenten sprake van hooguit één bedrijfsleider; boven deze oppervlakte zijn in 39% van de gemeenten drie of meer bedrijfsleiders. Al naar gelang de oppervlakte beplantingen, varieert ook het aantal bedrijfsleiders: hoe groter de oppervlakte des te meer bedrijfsleiders er per gemeente zijn.

Bijna de helft van het aantal bedrijfsleiders komt voor in het westen en een vierde in het zuiden. De overigen zijn verdeeld over het noorden en oosten.

Van de bedrijfsleiders is de helft jonger dan 45 jaar, terwijl 40% tussen de 45 en 60 jaar is. Bedrijfsleiders beneden 45 jaar treft men vooral aan in de kleinere gemeenten en verhoudingsgewijs wat meer in die met minder dan 50 ha beplantingen. In gemeenten boven 100 ha beplantingen is bijna de helft tussen 45 en 60 jaar. Acht procent van de bedrijfsleiders is ouder dan 60 jaar en zal in de komende jaren het beroep beëindigen.

Tabel 4.2 Leeftijd van de bedrijfsleiders naar inwonertal

Gemeenten met ... inwoners	Tot 45 jaar	45-60 jaar	60 jaar of ouder	Onbekend
20.000 en meer	46%	46%	8%	-
10.000 - 20.000	47%	37%	12%	4%
tot 10.000	70%	25%	1%	4%
Totaal	51%	40%	8%	1%

De aard van de door de bedrijfsleiders genoten opleiding kan nogal uiteenlopen. Daarbij zal wellicht ook de factor leeftijd een rol kunnen spelen. Gebleken is dat 40% een hogere opleiding - agrarisch onderwijs, bosbouwonderwijs, beroepsonderwijs of algemeen vormend onderwijs - heeft gevolgd waarvan sommigen op een academisch niveau. Het zwaartepunt valt evenwel bij de middelbare opleiding, namelijk in de vorm van een voltooide dagscholing of daarmee gelijk te stellen cursorisch onderwijs, wat in doorsnee nogal eens bij de ouderen het geval is geweest.

Tabel 4.3 Opleiding van de bedrijfsleiders naar inwonertal

Gemeenten met ... inwoners	Acade- misch	Hoger	Middel- baar	Lager	Onbe- kend	Totaal
20.000 en meer	3%	51%	38%	8%	-	57%
10.000 - 20.000	-	25%	57%	14%	4%	23%
tot 10.000	-	20%	64%	12%	4%	20%
Totaal	1%	39%	48%	10%	2%	(670)

In gemeenten boven 20.000 inwoners heeft ruim de helft van de bedrijfsleiders een hogere opleiding genoten, terwijl beneden dit inwonertal het accent bij middelbaar opgeleide bedrijfsleiders ligt.

4.2 Arbeidstijd in de groene sector

In totaal betreft het dus 670 bedrijfsleiders, die voor 10% of meer van hun arbeidstijd betrokken zijn bij de groene sector. Niet iedereen heeft echter een volledige dagtaak in deze sector. Zo is 57% er volledig en 9% nagenoeg volledig bij betrokken. Ruim een vierde heeft er echter minder dan de helft van de arbeidstijd mee te maken.

Tussen de gemeenten zijn aanzienlijke verschillen aanwezig. In de grote gemeenten heeft drie vierde van de bedrijfsleiders een volledige dagtaak in de groene sector en bij die van 10.000-20.000 inwoners ongeveer de helft. In de kleine gemeenten heeft het merendeel minder dan de helft van de arbeidstijd met de groene sector te maken; slechts enkelen zijn er volledig mee bezig.

Tabel 4.4 Arbeidstijd in de groene sector naar inwonertal en oppervlakte beplantingen

Gemeenten met inwoners/ opp. beplantingen	Gemeenten met bedrijfsleiders die ... % van hun arbeidstijd betrokken zijn bij de groene sector					Onbekend
	10%-25%	26%-50%	51%-75%	76%-99%	100%	
20.000 en meer	6%	7%	4%	8%	75%	-
10.000 - 20.000	18%	14%	5%	12%	47%	4%
tot 10.000	46%	26%	4%	9%	11%	4%
tot 50 ha	45%	15%	4%	7%	25%	4%
50-100 ha	8%	21%	6%	14%	47%	4%
100 ha en meer	3%	5%	3%	9%	80%	-
Totaal	16%	12%	4%	9%	57%	2%

De totale hoeveelheid aan de groene sector bestede arbeidstijd van alle bij de leiding betrokken personen bedraagt 503 manjaren, waarvan twee derde in gemeenten boven 20.000 inwoners.

Tabel 4.5 Arbeidstijd in manjaren van de bedrijfsleiders naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	tot 1 manj.	1 - 2 manj.	2 - 3 manj.	3 - 5 manj.	5 e.m. manj.	Totaal manj.
20.000 en meer	11%	18%	22%	19%	30%	338
10.000 - 20.000	49%	37%	8%	6%	-	113
tot 10.000	88%	12%	-	-	-	52
Totaal	36%	21%	15%	12%	16%	503

De arbeidstijd in manjaren varieert nogal en ligt in iets meer dan een derde van de gemeenten met bedrijfsleiders beneden één en in ruim een vierde bij drie of meer manjaren. In de kleine gemeenten zit het merendeel beneden één manjaar, terwijl bij die van 10.000-20.000 inwoners de helft er boven ligt. In de grote gemeenten is de spreiding vrij groot: in de helft van de gevallen is sprake van drie of meer manjaren.

4.3 Ontwikkelingen

In de periode 1970-1975 is de oppervlakte beplantingen toegenomen van ruim 38.000 ha tot ruim 50.000 ha. Mede in relatie tot deze uitbreiding steeg ook het aantal bedrijfsleiders. Van 566 in 1970 tot 670 in 1975. Dat betrof zowel grote als kleinere gemeenten, verhoudingsgewijs vooral die beneden 10.000 inwoners. De stijging van het aantal bedrijfsleiders was het sterkst in het westen, terwijl in het noorden de situatie in de afgelopen periode vrijwel ongewijzigd bleef.

Tabel 4.6 Ontwikkeling van het aantal bedrijfsleiders naar inwonertal en regio

Gemeenten met inwoners/regio	Aantal bedrijfsleiders		Toeneming	
	1970	1975		
20.000 en meer	337	381	44	13%
10.000 - 20.000	129	152	23	18%
tot 10.000	100	137	37	37%
Noorden	67	67	-	-
Oosten	98	114	16	16%
Westen	239	309	70	29%
Zuiden	162	180	18	11%
Totaal	566	670	104	18%

Uit de opgave bij de enquête is gebleken, dat in 89% van alle gemeenten de huidige arbeidsbezetting voldoende wordt geacht. In een op de negen gemeenten is men echter van mening dat in totaal 94 bedrijfsleiders méér wenselijk zouden zijn. Dat heeft vooral betrekking op gemeenten boven 20.000 inwoners. In regionaal opzicht is vooral in het westen en het noorden een wenselijk geachte toeneming geconstateerd.

Tabel 4.7 Gewenste uitbreiding aantal bedrijfsleiders naar inwonertal en regio

Gemeenten met inwoners/regio	Gewenste uitbreiding bij ... gemeenten	Gewenst aantal bedrijfsleiders méér	
		aantal	in % van huidig totaal
20.000 en meer	23%	33	9
10.000 - 20.000	12%	23	15
tot 10.000	7%	38	28
Noorden	16%	22	33
Oosten	3%	4	4
Westen	17%	56	18
Zuiden	4%	12	7
Totaal	11%	94	14

Bijna de helft van de wenselijk geachte uitbreiding aan leidinggevend personeel zou een hogere opleiding dienen te hebben gevolgd en enkelen een academische opleiding. Voor de overigen wordt een middelbare opleiding voldoende geacht.

5. Werkleiding

5.1 Aantal, leeftijd en opleiding

Tot de werkleiding behoren personen die belast zijn met de leiding en het toezicht bij de uitvoering van de werkzaamheden, dat wil zeggen degenen die direct betrokken zijn bij het werk maar zelf niet meewerken. Genoemd kunnen worden: (hoofd-)opzichter, chef, werkmeester of boswachter; meestal gaat het echter om opzichters.

In 1975 waren 930 werkleiders in ongeveer 400 gemeenten werkzaam ten behoeve van de groene sector. Opvallend is dat er in zoveel kleine gemeenten geen werkleiders zijn aangetroffen. Dat geldt eveneens voor gemeenten met minder dan 50 ha beplantingen. Voor zover er werkleiders zijn, gaat het bij twee derde van de gemeenten om één en bij de rest om meer personen.

Tabel 5.1 Aantal werkleiders naar inwonertal en oppervlakte beplantingen

Gemeenten met inwoners/ opp.beplantingen	Gemeenten met werkleiders					Aantal werk- leiders
	geen	1	2	3 of 4	5 en meer	
20.000 en meer	8%	21%	24%	23%	24%	629
10.000 - 20.000	40%	44%	12%	4%	-	133
tot 10.000	70%	29%	1%	-	-	168
tot 50 ha	63%	34%	2%	1%	-	257
50-100 ha	46%	32%	18%	4%	-	124
100 ha en meer	8%	21%	20%	27%	24%	549
Totaal	53%	31%	7%	5%	4%	930

Het merendeel van de werkleiders komt voor in gemeenten boven 20.000 inwoners. Voor zover er in de kleinere gemeenten werkleiders zijn, is bijna altijd sprake van één werkleider, terwijl van de grote gemeenten ongeveer de helft er drie of meer heeft. De helft van de werkleiders treft men aan in het westen en rond een vijfde in het zuiden (21%) en oosten (17%).

Ten slotte is gebleken dat werkleiders vooral voorkomen in gemeenten met een grote oppervlakte beplantingen. Ruim de helft van alle werkleiders zit bij gemeenten boven 100 ha beplantingen.

Van de 930 werkleiders is 42% jonger dan 45 jaar, terwijl 43% tussen 45 en 60 jaar is. Dooreengenomen hebben de grote gemeenten relatief de meeste 45-jarigen en ouderen. Een op de zeven personen is ouder dan 60 jaar.

Tabel 5.2 Leeftijd van de werkleiders naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Tot 25 jaar	25-45 jaar	45-60 jaar	60 jaar of ouder	Onbe- kend
20.000 en meer	2%	38%	46%	14%	-
10.000 - 20.000	2%	47%	36%	11%	4%
tot 10.000	1%	42%	38%	12%	7%
Totaal	2%	40%	43%	14%	1%

De aard van de door de werkleiders gevolgde opleiding loopt enigszins uiteen. Ongetwijfeld zal hierbij de factor leeftijd een rol spelen. Gebleken is dat 57% een lagere opleiding - agrarisch onderwijs, bosbouwonderwijs, beroepsonderwijs of algemeen vormend onderwijs - heeft gehad of daarmee gelijk te stellen cursorisch onderwijs. Verder heeft ruim een derde een middelbare opleiding gevolgd. Slechts in de grote gemeenten is een beperkt aantal werkleiders met een hogere opleiding. Naar inwonertal bestaan er tussen de gemeenten enkele verschillen. Zo heeft in de grote gemeenten drie vierde van de werkleiders een lagere opleiding, terwijl in die beneden 20.000 inwoners de helft een middelbare opleiding volgde.

Tabel 5.3 Opleiding van de werkleiders naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Hoger	Middelbaar	Lager	Onbekend
20.000 en meer	6%	37%	76%	1%
10.000 - 20.000	2%	50%	47%	1%
tot 10.000	-	46%	37%	17%
Totaal	4%	36%	57%	3%

Uitgaande van de diverse in het onderzoek betrokken plantsoenendiensten, stichtingen sport en recreatie, e.d. kan het aantal gemeenten met bedrijfsleiders worden vergeleken met dat van de werkleiders. In de meeste gemeenten boven 20.000 inwoners is zowel bedrijfs- als werkleiding betrokken bij de groene sector. In gemeenten tussen 10.000 en 20.000 inwoners is in één op de vijf ervan geen specifieke op deze sector gerichte bedrijfsleiding aanwezig en in twee op de vijf gevallen geen werkleiding. Wat de gemeenten beneden 10.000 inwoners betreft, blijkt bij de helft bedrijfs- noch werkleiding te worden aangetroffen. En waar dat wel het geval is, gaat het doorgaans alleen om bedrijfsleiders óf om werkleiders.

Tabel 5.4 Bedrijfs- en werkleiders naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Bedrijfs- leiders én werkleiders	Alleen bedrijfs- leiders	Alleen werk- leiders	Geen van beide
20.000 en meer	91%	8%	1%	-
10.000 - 20.000	39%	40%	21%	-
tot 10.000	8%	17%	22%	53%
Totaal	28%	20%	19%	33%

5.2 Arbeidstijd in de groene sector

Van de 930 werkleiders is drie vierde volledig en 7% nagenoeg volledig betrokken bij de groene sector. Elf procent is er minder dan de helft van de arbeidstijd mee bezig. In gemeenten boven 20.000 inwoners zijn nagenoeg alle werkleiders er volledig bij betrokken, in die van 10.000-20.000 is dat twee derde terwijl 20% het grootste deel van de arbeidstijd als zodanig werkzaam is. Relatief zijn de verschillen tussen deze gemeenten dus niet zo groot. Dat is wel het geval in vergelijking met gemeenten beneden 10.000 inwoners waar bijna de helft minder dan 50% met de groene sector te maken heeft en slechts enkelen volledig. Een en ander houdt mede verband met de oppervlakte beplantingen: hoe groter deze is, des te meer werkleiders volledig werkzaam zijn ten behoeve van de groene sector.

Tabel 5.5 Arbeidstijd in de groene sector naar inwonertal en oppervlakte beplantingen

Gemeenten met inwoners/ opp.beplantingen	Gemeenten met werkleiders die % van hun arbeidstijd betrokken zijn bij de groene sector					
	tot 25%	26%-50%	51%-75%	76%-99%	100%	onbekend
20.000 en meer	1%	2%	1%	2%	94%	-
10.000 - 20.000	3%	6%	5%	20%	66%	-
tot 10.000	25%	20%	16%	16%	20%	3%
tot 50 ha	16%	12%	13%	17%	40%	2%
50-100 ha	4%	15%	5%	7%	69%	-
100 ha en meer	1%	1%	1%	3%	94%	-
Totaal	5%	6%	5%	7%	76%	1%

De totale hoeveelheid door de werkleiders aan de groene sector bestede arbeidstijd bedraagt 831 manjaren. In een derde van de gemeenten met werkleiders is de totale arbeidstijd minder dan één manjaar. Bij de helft is dat 1 t/m 3 manjaren en bij de rest meer

dan drie manjaren. Het merendeel van de kleine gemeenten zit in de klasse beneden een manjaar, die van 10.000-20.000 inwoners tussen een en drie manjaren. In de grote gemeenten is de spreiding aanzienlijker: in bijna de helft van de gevallen is sprake van drie of meer manjaren.

Tabel 5.6 Arbeidstijd in manjaren van de werkleiders naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Tot 1 manjaar	1 t/m 3 manjaren	4 manjaren en meer	Totaal manjaren
20.000 en meer	3%	54%	43%	614
10.000 - 20.000	4%	94%	2%	119
tot 10.000	83%	17%	-	98
Totaal	34%	49%	17%	831

5.3 Ontwikkelingen

In 1975 waren 930 werkleiders in meerdere of mindere mate werkzaam ten behoeve van de groene sector. De afgelopen vijf jaar is de oppervlakte beplantingen (parken, plantsoenen, sportvelden, e.d.) toegenomen van ruim 38.000 tot 50.000 ha. Mede als gevolg van deze uitbreiding is het aantal werkleiders gestegen van 792 in 1970 tot 930 momenteel.

Relatief gezien betrof de toeneming overwegend de grote gemeenten namelijk 100 van de 138 personen. Zowel in 1970 als in 1975 kwam twee derde van alle werkleiders voor in gemeenten boven 20.000 inwoners.

Naar gebied heeft de stijging voornamelijk betrekking gehad op het westen en iets mindere mate op het zuiden, daarentegen nauwelijks op het oosten. Op beide peildata komt de helft van de werkleiders voor in het westen.

Tabel 5.7 Ontwikkeling van het aantal werkleiders in de periode 1970-1975 naar inwonertal en regio

Gemeenten metinwoners/regio	Aantal werkleiders		Toeneming	
	1970	1975		
20.000 en meer	529	629	100	19%
10.000 - 20.000	116	133	17	15%
tot 10.000	147	168	21	14%
Noorden	103	118	15	15%
Oosten	139	145	6	4%
Westen	389	466	77	20%
Zuiden	161	201	40	25%
Totaal	792	930	138	17%

Naast een groei van het aantal werkleiders in de periode 1970-1975 is eveneens sprake geweest van een gestegen aantal gemeenten met werkleiders in de groene sector. Dat het aantal werkleiders in de kleinere gemeenten relatief minder is toegenomen dan in de grotere kan in een aantal gevallen gepaard zijn gegaan met een groter aandeel van de arbeidstijd ten behoeve van de groene sector.

De stijging van het aantal werkleiders in de achterliggende jaren hoeft niet zonder meer in te houden dat het huidige bestand toereikend is. Volgens de via de enquête verkregen informatie werden er in 1975 112 werkleiders méér wenselijk geacht: bij de grote gemeenten naar verhouding meer dan bij de kleine. En verder vooral in het westen.

Tabel 5.8 Gewenste uitbreiding aantal werkleiders naar inwonertal en regio

Gemeenten met inwoners/regio	Gewenste uitbreiding bij ... gemeenten	Gewenst aantal werkleiders méér	
		aantal	in % van huidig aantal
20.000 en meer	30%	54	9
10.000 - 20.000	17%	35	26
tot 10.000	4%	23	14
Noorden	12%	19	16
Oosten	10%	14	10
Westen	13%	52	11
Zuiden	9%	27	13
Totaal	11%	112	12

Van de gewenste uitbreiding van 112 werkleiders zou ruim drie vierde een middelbare en de rest minstens een lagere opleiding (agrarisch onderwijs, bosbouwonderwijs, e.d.) gevolgd moeten hebben.

6. Uitvoerend personeel

6.1 Aantal, leeftijd en opleiding

Tot het uitvoerend personeel worden alle personen gerekend die belast zijn met de uitvoering van de werkzaamheden. Daartoe behoort ook de baas of voorman indien hij meewerkt. Bij het uitvoerend personeel worden drie categorieën personen onderscheiden:

1. personen die regelmatig werkzaam zijn (6.1);
2. personen die niet-regelmatig werkzaam zijn (6.3);
3. personen die werkzaam zijn in het kader van een E-regeling, A.W.-verband of W.S.W.-verband 1) (6.4).

Gebleken is dat in 1975 ruim 12.000 regelmatig uitvoerende personeelsleden werkzaam waren in gemeentelijke beplantingen, bossen en/of natuurterreinen. Het merendeel daarvan werkte uitsluitend in beplantingen. Dit hangt mede samen met de omstandigheid dat de meeste kleine gemeenten geen gemeentelijke bossen en/of natuurterreinen hebben. Naarmate het inwonertal van de gemeenten groter is, werkt een groter deel van het regelmatig uitvoerend personeel uitsluitend in beplantingen. De verschillen tussen de gebieden zijn klein.

Tabel 6.1 Regelmatig werkzaam uitvoerend personeel in de groene sector naar inwonertal en regio

Gemeenten met ... inwoners/ regio	Percentage personen werkzaam in:			Aantal personen
	beplan- tingen	bossen en/ of natuur- terreinen	beplantingen, bossen en/of natuurterreinen	
20.000 en meer	97	3	-	7.615
10.000 - 20.000	89	3	8	2.194
tot 10.000	87	2	11	2.296
Noorden	91	1	8	1.538
Oosten	93	4	3	2.048
Westen	95	1	4	5.650
Zuiden	91	5	4	2.869
Totaal	93	2	5	12.105

1) Zie bijlage 1. Begrippen.

Van het regelmatig uitvoerend personeel werkte in 1975 63% in de grotere gemeenten, 18% in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners en 19% in de kleinere gemeenten. Naar regio bezien werkte in dat jaar bijna de helft (46%) van het personeel in het westen.

Tabel 6.2 Regelmatig werkzaam uitvoerend personeel naar inwonertal en oppervlakte beplantingen

Gemeenten met ... inwoners/ opp.beplantingen	Percentage diensten 1) met ... personen								
	1-5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-50	50-75	75-100	100 e.m.
20.000 en meer	4	5	9	12	15	31	10	6	8
10.000 - 20.000	1	30	38	20	7	4	-	-	-
tot 10.000	62	30	6	2	-	-	-	-	-
tot 50 ha	50	30	12	6	1	1	-	-	-
50-100 ha	14	20	26	15	15	9	1	-	-
100 ha en meer	4	3	2	8	10	38	14	9	12
Totaal	38	25	13	8	4	7	2	1	2

1) In een aantal gemeenten boven 20.000 inwoners is soms meer dan één dienst aanwezig met personeel in de groene sector.

Er is een duidelijke samenhang tussen het inwonertal van de gemeenten en de oppervlakte beplantingen enerzijds en het aantal regelmatig werkzame personen in de uitvoerende sector anderzijds. Zo kwam minstens 50 man personeel in 1975 alleen voor in gemeenten met 20.000 of meer inwoners en op één uitzondering na alleen in gemeenten met 100 ha of meer beplantingen. In gemeenten met minder dan 10.000 inwoners of minder dan 50 ha beplantingen werkte bij respectievelijk 62% en 50% één tot vijf man.

Van het uitvoerend personeel was in 1975 8% jonger dan 25 jaar, 43% 25-45 jaar, 37% 45-60 jaar en 11% 60 jaar of ouder. In gemeenten met 10.000 of meer inwoners zijn beide jongste leeftijdsklassen relatief sterker vertegenwoordigd dan in de kleinere gemeenten.

Tabel 6.3 Leeftijd van het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel naar inwonertal

Gemeenten met ... inwoners	Aantal personen	Tot 25 jaar	25-45 jaar	45-60 jaar	60 jaar of ouder	Onbe- kend
20.000 en meer	7.615	10%	45%	35%	10%	-
10.000 - 20.000	2.194	6%	45%	39%	10%	-
tot 10.000	2.296	2%	35%	43%	12%	8%
Totaal	12.105	8%	43%	37%	11%	1%

Bijna de helft van het uitvoerend personeel heeft alleen lager onderwijs gehad, 32% heeft na de lagere school één of meer cursussen gevolgd en 17% voortgezet dagonderwijs.

In gemeenten met 20.000 of meer inwoners heeft een geringer deel van het uitvoerend personeel alleen lager onderwijs gehad en een groter deel één of meer cursussen gevolgd dan van het personeel in gemeenten met minder dan 20.000 inwoners. De verklaring hiervoor is waarschijnlijk dat in de grotere gemeenten naar verhouding wat meer jongeren werkten.

Tabel 6.4 Onderwijs van het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Aantal personen	Voortge- zet dag- onderwijs	Cursorisch onderwijs	Lagere school	Onbekend
20.000 en meer	7.615	18%	38%	43%	1%
10.000 - 20.000	2.194	17%	24%	53%	6%
tot 10.000	2.296	14%	20%	58%	8%
Totaal	12.105	17%	32%	48%	3%

6.2 Ontwikkelingen

Het personeelsbestand in de uitvoerende sfeer in de groene sector is toegenomen van 10.106 personen in 1970 tot 12.105 personen in 1975. Dit komt neer op een toeneming met 20%. Het aantal personen in de uitvoerende sfeer is in deze periode derhalve iets sterker toegenomen dan het aantal bedrijfsleiders (18%) en het aantal werkleiders (17%). Als verklaring voor de toeneming van het personeelsbestand in de groene sector kan worden genoemd de uitbreiding van de oppervlakte beplantingen in de afgelopen jaren.

Tabel 6.5 Ontwikkeling van het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel naar inwonertal en naar regio

Gemeenten met inwoners/regio	Aantal personen		Toeneming	
	1970	1975		
20.000 en meer	6.817	7.615	798	12%
10.000 - 20.000	1.563	2.194	631	40%
tot 10.000	1.726	2.296	570	33%
Noorden	1.348	1.538	190	14%
Oosten	1.631	2.048	417	26%
Westen	4.719	5.650	931	20%
Zuiden	2.408	2.869	461	19%
Totaal	10.106	12.105	1.999	20%

Zowel in de grote als in de kleinere gemeenten is het aantal personen in de uitvoerende sfeer in de periode 1970-1975 toegenomen. Dat zal samenhangen met de uitbreiding in deze periode van de oppervlakte gemeentelijke beplantingen.

Bijna de helft (47%) van deze toeneming heeft zich voorgedaan in het westen en rond een vijfde in het zuiden (23%) en oosten (21%).

Uit de enquête is gebleken dat in 1975 bij 37% van de gemeentelijke diensten in de groene sector een uitbreiding van uitvoerend personeel wenselijk wordt geacht. Het gaat in totaal om 1.417 personen of 12% van het huidige aantal.

Tabel 6.6 Wenselijk geachte uitbreiding van het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel naar inwonertal en regio (volgens geënuquêteerden)

Gemeenten met ...inwoners/regio	Gewenste uit- breiding bij ... diensten	Gewenst aantal	
		aantal	in % van huidig aantal
20.000 en meer	50%	729	9
10.000 - 20.000	52%	336	15
tot 10.000	27%	352	15
Noorden	36%	204	13
Oosten	43%	414	20
Westen	40%	498	9
Zuiden	32%	301	10
Totaal	37%	1.417	12

De gewenste uitbreiding van het uitvoerend personeel komt relatief meer voor in gemeenten boven 10.000 inwoners dan in kleinere gemeenten. Qua aantal is volgens de geënuquêteerden de behoefte aan meer personeel in gemeenten beneden 20.000 inwoners echter naar verhouding het grootst. Relatief gezien is de gewenste uitbreiding van het uitvoerend personeel het grootst in het oosten en het geringst in het westen en het zuiden, daarentegen naar aantal in het westen en oosten.

Bij het merendeel van de diensten bedraagt de gewenste uitbreiding van het uitvoerend personeel 1-5 man. Naarmate echter de gemeenten meer inwoners tellen, is de behoefte aan uitvoerend personeel meestal groter. Regionaal gezien komt een gewenste uitbreiding van minstens 10 man naar verhouding meer voor in het oosten en westen dan elders.

Tabel 6.7 Gewenste uitbreiding van regelmatig werkzaam uitvoerend personeel naar inwonertal en regio

Gemeenten met personen/regio	Aantal diensten	Percentage diensten met gewenste uitbreiding van man			
		1-5	5-10	10-15	15 e.m.
20.000 en meer	89	46	36	7	11
10.000 - 20.000	88	66	25	9	-
tot 10.000	145	91	9	-	-
Noorden	51	74	22	2	2
Oosten	58	66	24	5	5
Westen	122	76	12	8	4
Zuiden	91	65	31	3	1
Totaal	322	72	21	4	3

Gelet op de gewenste uitbreiding van het uitvoerend personeel en op de verwachting dat de oppervlakte beplantingen na 1975 nog verder zal toenemen, wordt bij 67% van de diensten een personeels-uitbreiding verwacht. Indien er momenteel sprake is van een wenselijk geachte uitbreiding van personeel, dan verwacht zelfs 87% van de diensten een toeneming. Is het personeelsbestand momenteel voldoende dan daalt dit percentage weliswaar, maar ook in dit geval bedraagt het nog 56%.

Verder wordt bij 27% van de diensten verwacht dat in de periode 1975-1980 de arbeidsbezetting gelijk zal blijven. Bij 3% zal het totaal aan uitvoerend personeel ten opzichte van 1975 vermoedelijk afnemen.

Toeneming van het uitvoerend personeel zal naar verwachting vooral plaatsvinden in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners. Regionaal bezien zal dat naar verhouding meer voorkomen in het noorden en westen dan elders.

Tabel 6.8 Verwachte ontwikkelingen t.a.v. het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel in de komende jaren naar inwonertal en regio

Gemeenten metinwoners/regio		Percentage diensten waarbij het per- soneelsbestand waarschijnlijk zal			
		gelijk blijven	toenemen	afnemen	onbekend
20.000 en meer	24	69	7	-	
10.000 - 20.000	10	85	4	1	
tot 10.000	33	61	1	5	
Noorden	24	73	3	-	
Oosten	35	50	2	13	
Westen	20	76	1	3	
Zuiden	32	64	3	1	
Totaal	27	67	3	3	

Het in de komende jaren mogelijkwerijs aan te trekken uitvoerend personeel zal bij 64% van de diensten worden ingezet bij het onderhoud en de verzorging van beplantingen; 12% bij alle voor komende werkzaamheden in beplantingen, 7% bij het onderhoud van sportterreinen en 6% bij de aanleg, het onderhoud en de verzorging van beplantingen. Naarmate het inwonertal van de gemeenten kleiner is, valt de nadruk in sterkere mate op personeel voor het onderhoud en de verzorging van beplantingen.

6.3 Niet-regelmatig werkzaam uitvoerend personeel

Het aantal personen dat in 1975 in de uitvoerende sector niet regelmatig werkzaam was (z.g. los personeel) bedroeg 2.856 of 623 manjaren.

Van het z.g. los personeel werkte 52% in gemeenten met 20.000 of meer inwoners, 25% in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners en 23% in gemeenten met minder dan 10.000 inwoners. Bij 38% van alle diensten was los personeel werkzaam. In gemeenten met meer dan 10.000 inwoners lag dit percentage echter belangrijk hoger dan in gemeenten beneden dit inwonertal.

Regionaal gezien was het percentage diensten met los personeel in de uitvoerende sector in het noorden hoger dan elders. Ook duurde het dienstverband van het los personeel in dit gebied gemiddeld langer.

Tabel 6.9 Niet-regelmatig werkzaam personeel naar inwonertal en regio

Gemeenten metinwoners/regio	Perc. diensten met niet-regelmatig werkzame personen	Aantal personen	Aantal manjaren
20.000 en meer	52%	1.489	370
10.000 - 20.000	57%	703	63
tot 10.000	28%	664	190
Noorden	50%	567	242
Oosten	39%	600	63
Westen	38%	1.072	228
Zuiden	32%	617	90
Totaal	38%	2.856	623

Het percentage diensten met los personeel is gestegen van 25 in 1970 tot 38 in 1975. Bij 52% van de diensten kwam het 5 jaar geleden evenwel voor dat er los personeel werkzaam was, bij 24% meer en bij eveneens 24% minder.

6.4 Personen werkzaam in het kader van een E-regeling, A.W.-verband of W.S.W.-verband

De E-regeling heeft betrekking op de tijdelijke tewerkstelling van personen die hoofdzakelijk ten gevolge van hun leeftijd moeilijk in het volle arbeidsproces zijn te plaatsen. Bij de E-objecten gaat het meestal om de uitvoering van achterstallig onderhoud in bossen en natuurterreinen.

Bij de uitvoering van werkzaamheden in A.W.-verband gaat het om de tijdelijke tewerkstelling van werkloze personen die moeilijk in het partikuliere bedrijfsleven zijn te plaatsen. De tewerkstelling heeft onder meer plaats op buitenobjecten in gebieden met een hardnekkige en langdurige werkloosheid. De uit te voeren werkzaamheden betreffen veelal grondwerk, zoals de aanleg van sport- en spelterreinen, parken, plantsoenen en dergelijke.

Het aantal personen dat in 1975 volgens deze regelingen werkzaam was, bedroeg 1.350 of 440 manjaren.

Tabel 6.10 Personen werkzaam in A.W.-verband of in het kader van een E-regeling naar inwonertal en regio

Gemeenten met ...inwoners/regio	Perc. diensten met per- sonen in A.W.-verband of E-regeling	Aantal personen	Aantal manjaren
20.000 en meer	19	319	48
10.000 - 20.000	34	394	116
tot 10.000	20	637	276
Noorden	39	518	247
Oosten	15	82	8
Westen	2	18	11
Zuiden	41	732	174
Totaal	23	1.350	440

Van de personen werkzaam in A.W.-verband of in het kader van een E-regeling werkte 24% in gemeenten met 20.000 of meer inwoners, 29% in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners en 47% in gemeenten met minder dan 10.000 inwoners. Bij 23% van de diensten was personeel werkzaam in A.W.-verband of in het kader van een E-regeling. In gemeenten met 10.000-20.000 inwoners kwam dit naar verhouding het meest voor.

Regionaal gezien ligt het percentage diensten met personeel werkzaam volgens één van deze beide regelingen het hoogst in het noorden en zuiden, d.w.z. in die regio's waar de werkloosheid het grootst en het hardnekkigst is. Ook qua aantal tewerkgestelde personen en qua aantal manjaren staken het noorden en zuiden scherp af bij het westen en oosten. Verder valt op dat de periode van te-

werkstelling in het noorden gemiddeld langer was dan in het zuiden.

Bij diensten met niet-regelmatig werkzaam personeel (33%) werkten naar verhouding vaker ook personen in A.W.-verband of in het kader van een E-regeling dan bij diensten zonder niet-regelmatig werkzaam uitvoerend personeel (18%).

Het aantal diensten met personen werkzaam volgens één van beide regelingen is toegenomen van 19 in 1970 tot 201 in 1975, terwijl het aantal tewerkgestelde personen steeg van 154 tot 1.350. Een en ander houdt ongetwijfeld mede verband met de sterke toeneming van de werkloosheid in de afgelopen jaren.

Naast tewerkstelling volgens een E-regeling of in A.W.-verband komt tewerkstelling voor in het kader van de Wet Sociale Werkvoorziening. De Wet Sociale Werkvoorziening is bedoeld voor alle personen die de potentiële geschiktheid tot arbeid hebben, maar vanwege een of meer handicaps niet of nog niet in een normale arbeidsbetrekking worden aangenomen. Deze handicaps kunnen van verschillende aard zijn, zoals lichamelijk, zintuiglijk, geestelijk, karakterologisch e.d. 1). Het gaat hier om een tewerkstelling op vrijwillige basis. De plaatsing is niet aan een tijdsbeperking gebonden en kan doorgaan tot het 65e jaar.

Voorwaarde voor een juiste plaatsing van elke werknemer is dat van tevoren een zorgvuldige selectie plaatsvindt, waarbij elke werknemer op de arbeidsplaats terecht komt welke het beste voor hem geschikt is en waar hij voor anderen geen bezwaren oplevert 1). Al naar gelang de situatie kan tewerkstelling gebeuren als heggenknipper, plantsoenenwerker, park- en dierenverzorger, motormaaier e.d.

Volgens het Ministerie van Sociale Zaken 2) waren in 1970 in Nederland in totaal ongeveer 5.500 personen in W.S.W.-verband werkzaam ten behoeve van de groene sector. Dit aantal is gestegen tot ruim 10.000 in 1975.

-
- 1) Stoffels, N., 1975. De Wet Sociale Werkvoorziening, Den Haag blz. 7 e.v.
 - 2) Ministerie van Sociale Zaken, Sociale Werkvoorziening voor hand- en hoofdarbeiders, Den Haag.

7. Overig personeel

7.1 Aantal, leeftijd en opleiding

Tot het z.g. overig personeel zijn al degenen gerekend die te maken hebben met het werk in de groene sector; zoals ontwerper, tuinarchitect, tekenaar, calculator, voorlichter, bewaker, dierenverzorger e.d. Ook personeel voor het onderhoud van speelwerktuigen en van machines behoort er toe.

Volgens deze omschrijving werkten er in 1975 bij 279 gemeentelijke diensten in totaal 808 personen die tot het overig personeel gerekend kunnen worden.

Tabel 7.1 Overig personeel naar inwonertal en regio

Gemeenten met inwoners/regio	Percentage diensten 1) met overig personeel	Aantal personen
20.000 en meer	67	548
10.000 - 20.000	37	102
tot 10.000	19	158
-----	-----	-----
Noorden	30	100
Oosten	50	155
Westen	34	410
Zuiden	21	143
Totaal	32	808

- 1) In een aantal gemeenten boven 20.000 inwoners is soms meer dan één dienst aanwezig met personeel in de groene sector.

Naarmate het inwonertal van de gemeenten groter is, beschikken meer diensten over overig personeel. Ongeveer twee derde van het overig personeel werkt in gemeenten met 20.000 of meer inwoners, 12% in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners en 20% in de kleinere gemeenten. De helft van het overig personeel werkt bij gemeenten in het westen.

Van het overig personeel is tien procent 60 jaar of ouder. Het merendeel daarvan (83%) komt voor in gemeenten boven 20.000 inwoners.

Van het overig personeel heeft 14% een wetenschappelijke of hogere opleiding gevolgd, 27% een middelbare en 58% een lagere opleiding. De aard van de opleiding zal samenhangen met de functie die men vervult.

Tabel 7.2 De opleiding van het overig personeel naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Aantal personen	Perc. personen met een opleiding			
		wetensch. hogere	middel- bare	lagere	onbekend
20.000 en meer	548	16	29	55	-
10.000 - 20.000	102	1	23	72	4
tot 10.000	158	15	20	61	4
Totaal	808	14	27	58	1

Het opleidingsniveau van het overig personeel in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners wijkt sterk af van dat zowel in grotere als kleinere gemeenten. Dat in deze gemeenten relatief weinig overig personeel met een wetenschappelijke of hogere opleiding wordt aangetroffen, houdt waarschijnlijk verband met de omstandigheid dat dit soort werk veelal zal worden uitbesteed aan hoveniers- of groenvoorzieningsbedrijven, adviesbureaus e.d. De verklaring van het relatief hoge percentage overig personeel met een wetenschappelijke of hogere opleiding in gemeenten met minder dan 10.000 inwoners is, dat in deze gemeenten het overig personeel dikwijls slechts een beperkt deel van de arbeidstijd zal besteden aan werken behoeve van de groene sector.

7.2 Functie en arbeidstijd in de groene sector

De werkzaamheden die door het overig personeel worden verricht, lopen sterk uiteen. Ook de verschillen in opleidingsniveau wijzen hier op. In tabel 7.3 is daarom het overig personeel ingedeeld in 5 functiegroepen. Gebleken is dat 36% van het overig personeel werkt op de ontwerp- en tekenafdeling, 6% is betrokken bij de calculatie en werkvoorbereiding, 21% is belast met toezicht en verzorging terwijl 26% een technische functie vervult.

Tabel 7.3 Functies van het overig personeel naar inwonertal

Gemeenten met inwoners	Aantal perso- nen	Percentage personen naar functie				
		ontwer- pen/ tekenen	calcula- tie/werk- voorber.	toezicht/ verzor- ging	tech- nisch	ove- rig
20.000 en meer	548	37	7	29	14	13
10.000 - 20.000	102	24	6	7	45	18
tot 10.000	158	37	5	-	54	4
Totaal	808	36	6	21	26	11

In gemeenten boven 20.000 inwoners is een relatief groter deel van het overig personeel belast met toezicht en verzorging dan in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners. In gemeenten beneden 10.000 inwoners kwam in 1975 geen specifiek toezichthoudend of verzorgend personeel voor. Daar staat tegenover dat in gemeenten beneden 20.000 inwoners een groter deel van het overig personeel een technische functie vervult dan in gemeenten boven 20.000 inwoners. Verder valt op dat in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners naar verhouding een betrekkelijk klein deel van het overig personeel op de ontwerp- en tekenafdeling werkt, omdat dit soort werk waarschijnlijk meestal wordt uitbesteed.

Tabel 7.4 Functie naar opleiding

Functie	Perc. personen met een opleiding				Aantal personen
	wetensch./ hogere	middelbare	lagere	onbekend	
Ontwerpen/tekenen	28	56	16	-	288
Calc./werkvoorb.	33	33	34	-	52
Toezicht/verzorging	4	16	77	3	168
Technisch	2	3	95	-	207
Overig	3	7	84	6	93
Totaal	14	26	58	2	808

Vooraf de ontwerpers en tekenaars en in iets mindere mate ook de calculators en werkvoorbereiders hebben meestal een wetenschappelijke, hogere of middelbare opleiding. Onder het toezichthoudend en verzorgend personeel maar in nog sterkere mate onder het personeel met een technische functie, komen relatief veel personen met een lagere opleiding voor.

Van al het overig personeel werkte in 1975 60% meer dan de helft van de arbeidstijd in de groene sector. In de kleinere (10%) en middelgrote (35%) gemeenten komt dit minder vaak voor. In deze gemeenten zal de omvang van de werkzaamheden ten behoeve van de groene sector dikwijls tamelijk gering zijn, mede als gevolg van het uitbesteden van bepaalde werkzaamheden aan derden.

Tabel 7.5 Arbeidstijd van het overig personeel naar inwonertal in de groene sector

Gemeenten met inwoners	Aantal personen	Perc. personen met 50% en meer van de arbeidstijd in de groene sector naar functie					toetaal
		ontw./ tek.	calc./ werkv.	toez./ verz.	tech- nisch	ove- rig	
20.000 en meer	548	86	87	89	59	55	79
10.000 - 20.000	102	84	50	43	19	-	35
tot 10.000	158	-	-	-	19	-	10
Totaal	808	68	69	87	34	41	60

Het deel van het overig personeel dat meer dan de helft van de arbeidstijd in de groene sector werkt, is het grootst bij het toezichthoudend en verzorgend personeel (87%) en het geringst bij het personeel met een technische functie (34%).

7.3 Ontwikkelingen

Het overig personeel nam toe van 652 in 1970 tot 808 personen in 1975, wat neerkomt op een toeneming van 24%. In dezelfde periode bedroeg de toeneming van het regelmatig werkzaam uitvoerend personeel 22%.

Tabel 7.6 Ontwikkeling van het overig personeel naar inwonertal en regio

Gemeenten met ...inwoners/regio	Aantal personen		Toeneming	
	1970	1975	aantal	in %
20.000 en meer	419	548	129	31
10.000 - 20.000	99	102	3	3
tot 10.000	134	158	24	18
Noorden	81	100	19	23
Oosten	104	155	51	49
Westen	341	410	69	20
Zuiden	126	143	17	13
Totaal	652	808	156	24

De toeneming van het overig personeel is zowel in absolute als relatieve zin het grootst in gemeenten boven 20.000 inwoners. Regionaal gezien was de toeneming naar verhouding in het oosten groter dan in de andere delen van het land.

In 1970 had 73% van de gemeentelijke diensten geen overig personeel. Bij 14% werkte toen ongeveer evenveel overig personeel als momenteel, bij enkele gemeentelijke diensten meer en bij 8% minder. Vooral bij diensten in gemeenten boven 20.000 inwoners werkte in 1970 minder overig personeel dan in 1975. (Zie tabel 7.7.)

Volgens de enquête beschikt 89% van de gemeentelijke diensten momenteel over voldoende overig personeel en zou 6% het aantal uit willen breiden. Van de overige 5% is het antwoord niet bekend. Het gaat in totaal om 54 gemeentelijke diensten met een gewenste uitbreiding van overig personeel, waarvan 48 in gemeenten boven 20.000 inwoners en 6 in gemeenten met 10.000-20.000 inwoners.

Tabel 7.7 Diensten met overig personeel in 1970 naar inwonertal en regio

Gemeenten metinwoners/regio	Percentage diensten in 1970 met overig personeel t.o.v. 1975				
	geen	evenveel	meer	minder	onbekend
20.000 en meer	45	23	3	29	-
10.000 - 20.000	69	24	-	2	5
tot 10.000	83	8	1	3	5
Noorden	66	12	-	10	12
Oosten	52	24	6	12	6
Westen	75	14	1	10	-
Zuiden	83	10	1	3	3
Totaal	73	14	1	8	4

Over 5 jaar verwacht 10% van de gemeentelijke diensten meer overig personeel in dienst te hebben dan momenteel. Bij 23% ervan zal het personeelsbestand gelijk blijven, terwijl bij 63% geen overig personeel werkzaam zal zijn.

Tabel 7.8 Verwachte ontwikkelingen t.a.v. het overig personeel in de komende jaren naar inwonertal en regio

Gemeenten metinwoners/regio	Percentage diensten waar- bij het overig personeel waarschijnlijk zal		% on- bekend	% geen overig perso- neel
	gelijk blijven	toenemen		
20.000 en meer	36	36	1	27
10.000 - 20.000	30	7	5	58
tot 10.000	16	3	4	77
Noorden	28	5	12	55
Oosten	38	13	6	43
Westen	23	14	1	62
Zuiden	13	8	1	78
Totaal	23	10	4	63

De verwachte toeneming van het overig personeel zal in de komende jaren vooral plaatsvinden in gemeenten boven 20.000 inwoners, en regionaal gezien vooral het oosten en westen.

8. Werktuigen en machines

8.1 Vervoer en tractie

In tabel 8.1 is de ontwikkeling van het aantal voertuigen en trekkers in 1970 en 1975 weergegeven. Daarnaast is in de enquête nagegaan het te verwachten aantal in 1980.

De bakfiets was in 1975 het meest voorkomende vervoermiddel en zal dit naar verwachting in 1980 ook nog zijn, al loopt het aantal bakfietsen sinds 1970 geleidelijk terug.

Spectaculair is de toeneming van het aantal busjes/bestelauto's tussen 1970 en 1975. In de komende jaren zal dit aantal nog verder toenemen. Dit in tegenstelling tot het aantal jeeps/landrovers dat in 1975 ongeveer even groot was als in 1970, maar na 1975 iets zal afnemen. Het aantal vrachtwagens is in de afgelopen jaren gestegen. Naar verwachting zal echter het aantal vrachtwagens met knijper in de komende jaren iets toenemen.

Tabel 8.1 Ontwikkeling van het aantal voertuigen en trekkers

Omschrijving	1970	1975		1980	
	aantal	aantal	index '70=100	aantal	index '70=100
Bakfiets	938	830	88	759	81
Busje/bestelauto	153	384	251	529	346
Jeep/landrover	40	41	102	35	87
Vrachtwagen (met knijper)	179	255	142	269	150
Vrachtwagen (zonder knijper)	168	229	136	208	124
Tweewielige trekker	250	386	154	436	174
Vierwielige trekker	790	1.237	156	1.322	169
Motorcarriër	327	471	144	522	160
Unimog	116	127	109	126	109

Het aantal vierwielige trekkers was in 1975 ruim 3 keer zo groot als het aantal tweewielige. Beide typen trekkers zijn tussen 1970 en 1975 met ruim de helft toegenomen, terwijl tot 1980 een verdere toeneming wordt verwacht. Ook het aantal motorcarriërs is tussen 1970 en 1975 toegenomen en zal tot 1980 waarschijnlijk verder stijgen. Het aantal unimogs nam in de afgelopen jaren met ongeveer 10% toe, maar zal in de komende jaren naar verwachting gelijk blijven aan het aantal in 1975.

8.2 Grondbewerkingsmachines

In tabel 8.2 is de ontwikkeling vermeld van het aantal grondbewerkingsmachines tussen 1970 en 1975 en het verwachte aantal in 1980.

Tabel 8.2 Ontwikkeling van het aantal grondbewerkingsmachines

Omschrijving	1970 aantal	1975		1980	
		aantal	index '70=100	aantal	index '70=100
Cultivator	76	112	147	133	175
Eg	196	237	121	224	114
Egalisatiemachine	81	108	133	108	133
Frees	541	859	159	883	163
Landbouwploeg	134	149	111	121	90
Spitmachine	10	32	320	35	350

De frees was in 1975 de meest voorkomende grondbewerkingsmachines. Het aantal zal tot 1980 waarschijnlijk enigszins toenemen, zij het in een trager tempo dan in de periode 1970-1975.

Het aantal spitmachines dat tussen 1970 en 1975 zeer sterk toenam, zal tot 1980 nog wel iets verder stijgen. Het aantal spitmachines was in 1975 geringer dan het aantal landbouwploegen. Na een aanvankelijke toeneming daarvan, wordt voor de komende jaren enige daling niet onwaarschijnlijk geacht. De eg laat een zelfde ontwikkeling zien als de landbouwploeg, nl. een toeneming tussen 1970 en 1975 en daarna een afneming.

8.3 Werktuigen t.b.v. aanleg en onderhoud van grasvelden en beplantingen

In tabel 8.3 is de ontwikkeling weergegeven van het aantal werktuigen ten behoeve van de aanleg en het onderhoud van grasvelden in de afgelopen jaren, alsmede het verwachte aantal in 1980.

Het aantal gras-(door-)zaaimachines nam tussen 1970 en 1975 met 75% toe en zal tot 1980 verder blijven toenemen. Een soortgelijke ontwikkeling doet zich voor bij de gras-(blad-)veegmachine en de bladblazer. Het aantal kanten- en zodensnijders was in 1975 ruim 2 keer zo groot als in 1970 en zal naar verwachting nog toenemen tot 1980.

Tabel 8.3 Ontwikkeling van het aantal werktuigen ten behoeve van de aanleg en het onderhoud van grasvelden

Omschrijving	1970	1975		1980	
	aantal	aantal	index '70=100	aantal	index '70=100
Gras-(door-)zaaimachine	49	86	175	120	245
Gras-(blad-)veegmachine	165	317	192	416	252
Bladblazer	79	175	222	255	323
Kantensnijder	543	1.120	206	1.372	253
Zodensnijder	37	82	222	96	259
Cirkelmaaier	882	1.361	154	1.501	170
Maaibalk/taludmaaier	403	480	119	479	119
Motormaaier: enkelvoudig	1.868	2.391	128	2.413	129
drievoudig	895	1.153	129	1.267	141
vijfvoudig	578	902	156	1.039	180
Beluchtingsmachine	314	532	169	550	175
Dressmachine	88	171	194	188	214
Wals/rol	84	113	134	117	139

In 1975 waren er bij de gemeenten verschillende typen maaiers in gebruik. De enkelvoudige motormaaier kwam het meest voor, gevolgd door de cirkelmaaier en de drievoudige motormaaier. Tussen 1970 en 1975 laat het aantal cirkelmaaiers de sterkste groei zien, gevolgd door de vijf- of meervoudige motormaaier. In de naaste toekomst zal naar verwachting het aantal maaibalken/taludmaaiers gelijk blijven en het aantal enkelvoudige motormaaiers nog slechts weinig toenemen. Het aantal beluchtingsmachines, dressmachines en walsen/rollen, dat in de periode 1970-1975 is gestegen, zal in de komende jaren waarschijnlijk nog iets stijgen.

In tabel 8.4 (zie blz. 62) is aangegeven welke combinaties van motormaaiers in de periode 1970-1975 aanwezig waren en naar verwachting in 1980 aanwezig zullen zijn. Gebleken is dat in 1975 maar weinig gemeentelijke diensten niet over een motormaaier beschikten. Het percentage diensten dat alleen enkelvoudige of alleen drievoudige motormaaiers in gebruik had nam sterk toe naarmate het inwonertal van de gemeenten kleiner was. Een of meer motormaaiers van alle vermelde typen komt daarentegen meer voor naarmate de gemeenten meer inwoners hebben. Zo had in 1975 3% van de gemeenten beneden 10.000 inwoners zowel enkelvoudige, drievoudige als vijfen meervoudige motormaaiers tegenover 25% van de gemeenten met 10.000-20.000 inwoners en 41% van de gemeenten boven 20.000 inwoners.

Het meest voorkomende werktuig ten behoeve van het onderhoud van beplantingen is de motorzaag. Tussen 1970 en 1975 is dit aantal verdubbeld en zal in de komende jaren naar verwachting verder

Tabel 8.4 Motormaaiers

		Percentage diensten 1) met de betreffende (combinatie van) motormaaiers											
		20.000 inwoners en meer					tot 10.000 inwoners						
		1970	1975	1980	1970	1975	1980	1970	1975	1980	1970	1975	1980
geen enkelvoudige	geen 3-voudige	geen 5- of meervoudige	3	3	4	3	4	3	-	11	15	8	13
			wel 5- of meervoudige	3	3	3	8	8	9	5	7	9	
	wel 3-voudige	geen 5- of meervoudige	8	3	4	9	9	6	26	26	27		
			wel 5- of meervoudige	5	6	7	-	-	3	2	4	3	
wel enkelvoudige	geen 3-voudige	geen 5- of meervoudige	6	4	5	11	11	3	31	24	16		
			wel 5- of meervoudige	17	23	22	17	25	17	10	12	11	
	wel 3-voudige	geen 5- of meervoudige	28	17	15	39	22	18	10	16	16		
			wel 5- of meervoudige	30	41	40	13	25	32	1	3	5	

1) In een aantal gemeenten boven 20.000 inwoners is soms meer dan één dienst aanwezig met personeel in de groene sector.

stijgen. Hoewel ook het aantal plantgatboren, slag- en klepelmaaiers en takkenhakmachines ten opzichte van 1970 een sterke groei laat zien, beschikken op het ogenblik nog maar weinig gemeenten over dergelijke werktuigen. De meeste andere niet genoemde werktuigen komen betrekkelijk weinig voor.

Tabel 8.5 Ontwikkeling van het aantal werktuigen ten behoeven van aanleg en onderhoud van beplantingen

Omschrijving	1970	1975		1980	
	aantal	aantal	index '70=100	aantal	index '70=100
Bosploeg	18	18	100	20	111
Sleuvengraver	6	9	150	9	150
Plantgatboor (trekker)	14	38	271	42	300
Plantgatboor (motor)	17	35	206	42	247
Ploeg-(plant-)machine	3	2	67	2	67
Schoffelmachine	29	35	121	44	152
Bosmaaier	158	268	170	308	195
Slagmaaier	17	37	217	53	312
Klepelmaaier	96	203	211	211	220
Heggenschaar	467	615	132	763	163
Motorzaag	568	1.154	203	1.326	233
Schilmachine	14	21	150	24	171
Sleeptang	4	6	150	9	225
Takkenhakmachine	48	133	277	190	396
Takkenschuif	9	13	144	10	111

8.4 Spuit, sproei- en strooiapparatuur

De rugspuit is een vrij veel voorkomend apparaat. Het aantal rugspuiten, dat tussen 1970 en 1975 met ongeveer een vierde toenam, zal in de komende jaren weinig stijgen evenmin als het aantal kunstmeststrooiers. Het aantal regeninstallaties is tussen 1970 en 1975 naar verhouding sterk toegenomen en zal in 1980 vermoedelijk het dubbele bedragen van het aantal in 1970.

Tabel 8.6 Ontwikkeling van de spuit-, sproei- en strooiapparatuur

Omschrijving	1970	1975		1980	
	aantal	aantal	index '70=100	aantal	index '70=100
Mestverspreider	42	54	128	62	157
Regeninstallatie	317	597	188	636	201
Nevelspuit/kanon	331	508	153	538	162
Rugspuit	1.052	1.300	124	1.340	127
Kunstmeststrooier	234	381	163	390	167

Slotopmerkingen

Bij de inventarisatie van het personeelsbestand in de groene sector is een verdeling gemaakt naar categorie werkgevers (eigenaren en beheerders van bossen en natuurterreinen, gemeenten, hoveniers- en groenvoorzieningsbedrijven, inlands rondhouthandelaren) in deze sector. Aan de hand daarvan zijn enkele deelpublicaties samengesteld en zal een samenvattend rapport verschijnen. Deze publicatie betreft het personeel in dienst van gemeenten.

Nagenoeg al het gemeentelijk personeel in de groene sector is werkzaam in of ten behoeve van beplantingen. Slechts een klein deel van naar schatting 250 man uitvoerend personeel op een totaal van ruim 12.000 werkt uitsluitend in bossen. Het totale gemeentelijk personeelsbestand was in 1975 als volgt samengesteld:

Gemeentelijk personeelsbestand in de groene sector	Aantal personen	Aantal manjaren
Bedrijfsleiders 1)	670	503
Werkleiders	930	831
Uitvoerend "vast" personeel	12.105	12.105
Uitvoerend "los" personeel	2.856	623
Toezichthoudend- en onderhoudspersoneel, ontwerpers, tekenaars e.d.	808	565
Personen in A.W.-verband of E-regeling	1.350	440

1) Met meer dan 10% van de arbeidstijd in de groene sector.

Bovendien waren eind 1975 nog ruim 10.000 personen in de groene sector tewerkgesteld krachtens de Wet Sociale Werkvoorziening.

Als gevolg van de toeneming van de oppervlakte beplantingen in de periode 1970-1975 is ook het gemeentelijk personeelsbestand in aanzienlijke mate uitgebreid, vooral het uitvoerend vast personeel. In de afgelopen jaren is de groene sector ongetwijfeld een toenemende bron van werkgelegenheid geweest.

De toekomstige omvang van het uitvoerend vaste personeelsbestand wordt mede bepaald door het al dan niet vervullen van openvallende arbeidsplaatsen door beroepsbeëindiging. In totaal zullen ruim 1.300 personen in de komende vijf jaar wegens pensioen de beroepsgroep verlaten. Als een deel van deze vakatures niet wordt vervuld, heeft dat op zich de uitvoering van de werkzaamheden nog niet te bemoeilijken, gezien de neiging tot meer uitbesteding van werkzaamheden in beplantingen aan bijvoorbeeld hoveniers- en groenvoorzieningsbedrijven, en gezien de voortschrijdende mecha-

nisatie. Evenmin is uitgesloten dat met de bestaande capaciteit van de machines een grotere oppervlakte kan worden bewerkt zonder uitbreiding van het uitvoerend personeelsbestand.

Van overwegende betekenis is ten slotte het gemeentelijk beleid ten aanzien van het areaal beplantingen i.c. grasvelden en houtopstanden, alsmede ten aanzien van de mate waarin de werkzaamheden door eigen personeel dan wel door derden dienen te worden uitgevoerd. De financiële mogelijkheden zullen voor een belangrijk deel dit beleid mede bepalen.

Hoewel de toekomstige ontwikkeling van het gemeentelijk personeelsbestand in de groene sector vooralsnog niet kwantitatief is aan te geven, kan wel worden gesteld dat de stijgende lijn, welke in de periode 1970-1975 is geconstateerd zich in de toekomst waarschijnlijk zal voortzetten. Dit vooral met het oog op de volgens de geënuquêteerden te verwachten uitbreiding van het areaal beplantingen met ongeveer 10.000 ha en in relatie daarmee de door een vrij groot aantal geuite wenselijke uitbreiding van het uitvoerend vast personeel met in totaal ruim 1.400 personen. Over de wijze waarop een en ander kan plaatsvinden, zal nader worden ingegaan in de tweede fase van het onderzoek waarin een vooruitberekening zal worden gemaakt van het totale personeelsbestand (inclusief gemeenten) in de groene sector tot 1985.

Bijlage 1. Begrippen

Groene sector	Bossen, natuurterreinen en beplantingen.
Bossen	Houtopstanden welke deel uitmaken van bij het Bosschap geregisteerde bosbouwondernemingen, welke met inbegrip van rijbeplantingen 5 ha en groter zijn.
Natuurterreinen	Niet-beboste natuurlijke of half-natuurlijke terreinen, welke van belang zijn vanuit een oogpunt van natuur- en landschapsschoon of hun natuurwetenschappelijke betekenis. Daaronder vallen o.m. heideterreinen, vennen, hoog- en laagvenen, zandverstuivingen, blauwgrasgebieden, weidevogelgebieden.
Bepplantingen	Parken, plantsoenen en ruimten ten behoeve van de openluchtrecreatie voor zover voorzien van groenelementen, zoals sportvelden, zwembaden, recreatieruimten e.d.
Personeelsbestand	Bedrijfsleiding, werkleiding, uitvoerend personeel en overig personeel.
Bedrijfsleiding	Personen belast met of betrokken bij de algemene leiding of planning, zoals adjunct- (of plaatsvervangend) directeur, (adjunct-)inspecteur, houtvester, consultant, algemeen of provinciaal medewerker, districtsambtenaar of -beheerder, (assistent-) rentmeester, sectie- of rayonchef, wijk- of blokhoofd.
Werkleiding	Personen belast met leiding en toezicht bij de uitvoering van werkzaamheden, zoals (bos-)opzichter, boswachter, bosbaas, reservaatopzichter, chef, werkmeester, e.d.
Uitvoerend personeel	Personen belast met de uitvoering van werkzaamheden. Deze groep is onder te verdelen in regelmatig en niet-regelmatig werkzaam uitvoerend personeel.
Regelmatig werkzaam uitvoerend personeel	Personen die ongeacht de duur van de wekelijkse arbeidstijd het gehele jaar elke week werkzaamheden verrichten.
Niet-regelmatig werkzaam uitvoerend personeel	Personen die niet elke week het gehele jaar door werkzaamheden verrichten, zoals seizoenkrachten, parttimers.
A.W.-verband	Tijdelijke tewerkstelling van werkloze personen welke moeilijk in het particuliere bedrijfsleven zijn te plaatsen. Het betreft tewerkstelling op o.m. buitenobjecten in gebieden met een hardnekkige en langdurige werkloosheid. Veelal wordt grondwerk verricht zoals aanleg van sport- en speelsterreinen, parken, plantsoenen e.d.
E-regeling	Tijdelijke tewerkstelling van personen die hoofdzakelijk ten gevolge van hun leeftijd moeilijk in het volle arbeidsproces zijn te plaatsen. Bij E-objecten gaat het meestal om achterstallig onderhoudswerk in bossen en natuurterreinen.

Bijlage I (vervolg)

W.S.W.-verband

Tewerkstelling op vrijwillige basis van personen die om medische redenen voor hun oorspronkelijke beroep ongeschikt zijn verklaard. Deze plaatsing is niet aan een tijdsbeperking gebonden.

Overig personeel

Personen die belast zijn met voorlichting, rondleiding en toezicht, natuurbescherming, technische bediening of onderhoud e.d.

Machinepark

Gereedschap, werktuigen en machines, ten behoeve van vervoer, grondbewerking, planten en zaaieren, onderhoud en houtoogst.

BIJLAGE 2. Uitvoering van werkzaamheden in beplantingen

	Percentage gemeenten boven 20.000 inwoners dat met eigen personeel uitvoerde														
	1970						1975						1980		
	al-les e.m. %	50% tot e.m. %	niets kwam voor %	50% kwam voor %	al-les e.m. %	50% tot e.m. %	niets kwam voor %	50% kwam voor %	al-les e.m. %	50% tot e.m. %	niets kwam voor %	50% tot e.m. %	niets kwam voor %		
Aanleg grasvelden	32	30	20	18	-	22	31	25	22	-	18	30	28	24	-
Onderhoud grasvelden	64	28	5	3	-	51	35	10	4	-	45	36	12	7	-
Aanleg houtopstanden	49	31	12	5	3	36	35	14	12	3	30	36	18	13	3
Onderhoud houtopstanden	63	30	4	2	1	52	39	6	2	1	46	41	10	2	1
Aanleg ov. oppervlakten	44	24	17	14	1	33	29	19	18	1	32	28	22	17	1
Onderhoud ov. oppervlakten	57	25	12	6	-	51	26	16	7	-	47	29	15	9	-
Toezicht en bewaking	88	2	-	1	9	87	2	1	-	10	90	2	1	-	7
Idem gemeenten 10.000-20.000 inwoners															
Aanleg grasvelden	66	18	12	4	-	56	25	13	6	-	54	25	15	6	-
Onderhoud grasvelden	71	23	4	2	-	58	32	8	2	-	54	32	10	4	-
Aanleg houtopstanden	57	27	9	3	4	57	25	9	7	2	54	27	9	8	2
Onderhoud houtopstanden	74	20	2	2	2	64	29	5	-	2	60	29	7	2	2
Aanleg ov. oppervlakten	51	31	9	4	5	53	29	15	-	3	50	28	17	4	1
Onderhoud ov. oppervlakten	65	27	3	2	3	57	34	1	5	3	55	23	12	7	3
Toezicht en bewaking	78	7	5	7	3	83	10	2	-	5	85	5	3	2	5
Idem gemeenten beneden 10.000 inwoners															
Aanleg grasvelden	67	19	8	6	-	65	18	10	7	-	59	20	11	10	-
Onderhoud grasvelden	80	11	5	4	-	72	14	9	5	-	65	22	7	6	-
Aanleg houtopstanden	62	20	6	3	9	60	22	9	4	5	52	23	7	8	10
Onderhoud houtopstanden	80	12	2	1	5	72	17	5	1	5	68	22	3	3	4
Aanleg ov. oppervlakten	64	17	10	6	3	65	18	10	4	3	58	28	6	5	3
Onderhoud ov. oppervlakten	73	14	6	1	6	73	16	4	2	5	63	25	3	3	6
Toezicht en bewaking	66	14	4	16	-	61	20	2	17	-	63	19	2	16	-

BIJLAGE 3. Uitvoering van werkzaamheden in bossen

		Percentage gemeenten boven 20.000 inwoners dat met eigen personeel uitvoerde													
		1970						1975						1980	
		al- les	50% e.m.	tot niets	kwam niet voor	al- les	50% e.m.	tot niets	komt niet voor	al- les	50% e.m.	tot niets	zal niet voorkomen		
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%		
Idem gemeenten 10.000-20.000 inwoners															
Terreinvoorbereiding	24	4	1	16	55	19	4	4	22	51	16	7	5	24	
Planten	63	3	5	6	23	58	8	5	9	20	53	7	7	16	
Onderhoud	72	3	8	8	9	70	5	8	12	5	61	13	8	13	
Dunning	37	7	13	20	23	31	9	13	22	25	27	13	16	20	
Velling	12	7	4	23	54	9	7	6	25	53	8	8	5	24	
Toezicht en bewaking	72	1	3	1	23	74	1	3	4	18	73	1	3	7	
Onderh.wegen en waterlopen	46	13	12	16	13	43	12	13	20	12	42	13	13	21	
Idem gemeenten beneden 10.000 inwoners															
Terreinvoorbereiding	30	10	10	22	28	27	10	8	28	27	35	6	14	31	
Planten	54	4	16	6	20	56	4	18	6	16	62	4	22	8	
Onderhoud	72	2	12	6	8	71	5	12	6	6	72	2	20	6	
Dunning	48	8	16	12	16	49	10	13	14	14	48	12	18	20	
Velling	34	12	6	30	18	20	10	12	35	23	27	10	12	35	
Toezicht en bewaking	72	16	2	-	10	73	19	-	-	8	73	19	-	2	
Onderh.wegen en waterlopen	74	-	16	10	-	68	-	20	10	2	68	-	12	12	
Idem gemeenten beneden 10.000 inwoners															
Terreinvoorbereiding	41	7	7	33	12	34	1	12	40	13	31	1	11	45	
Planten	67	5	12	12	4	64	5	13	16	2	53	8	8	27	
Onderhoud	64	8	12	14	2	52	9	31	8	-	49	4	23	23	
Dunning	25	19	14	32	10	23	9	22	38	8	16	7	15	49	
Velling	13	15	9	45	18	16	3	8	55	18	13	5	5	57	
Toezicht en bewaking	52	18	7	11	12	57	13	10	12	8	49	22	8	11	
Onderh.wegen en waterlopen	66	17	9	7	1	51	21	18	10	-	50	12	18	19	

BIJLAGE 4. Uitvoering van werkzaamheden in natuurterreinen

Percentage gemeenten boven 20.000 inwoners dat met eigen personeel uitvoerde																
		1970				1975				1980						
		al- 50% les e.m. 50%		tot niets kwam al- 50% niet les e.m. 50%		tot niets komt al- 50% niet les e.m. 50%		tot niets zal niet voorkomen		50%		%				
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%			
Idem gemeenten 10.000-20.000 inwoners																
Maaierk		30	3	11	16	40	18	5	13	26	38	18	8	11	26	37
Onderh.wegen en waterlopen		32	3	14	19	32	28	-	15	31	26	29	-	13	34	24
Onderhoud afrasteringen, hekken, banken e.d.		49	-	5	14	32	54	-	5	15	26	53	-	5	18	24
Toezicht en bewaking		65	3	5	-	27	59	3	5	5	28	58	3	5	5	29
Idem gemeenten beneden 10.000 inwoners																
Maaierk		52	18	3	3	24	56	3	16	3	22	63	-	17	3	17
Onderh.wegen en waterlopen		56	10	3	7	24	50	-	13	6	31	54	-	11	6	29
Onderhoud afrasteringen, hekken, banken e.d.		76	3	-	-	21	85	-	6	-	9	77	3	3	-	17
Toezicht en bewaking		39	10	3	-	48	35	9	3	-	53	31	9	3	-	57
Idem gemeenten beneden 10.000 inwoners																
Maaierk		19	3	16	27	35	24	2	16	24	34	22	-	16	27	35
Onderh.wegen en waterlopen		30	19	11	19	21	32	16	11	19	22	32	16	11	19	22
Onderhoud afrasteringen, hekken, banken e.d.		54	-	8	16	22	59	-	8	17	16	60	-	8	16	16
Toezicht en bewaking		22	14	-	8	56	22	14	-	8	56	22	14	-	8	56